

ԱՐԵՎԻԿԱԿԱՆ ՄԱՍԻՆԻԿԱԼ

ԱՄՍԱՐԵՐԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

21^{րդ} ՏԱՐԻ

1891

ՓԵՏՐՎԱՐ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽԱԻԱՐԷ Ի ԼՈՅՍ	49
ՏՈՔՏՐ ՔՈՒ ԵՒ ԻՐ ԴԵՂԸ	57
ՓՇՐԱՆՔ	65
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ	67
ՇՈՒՇԱՆ	70
ԿԱԼԱՆԱԻՈՐՆ ԱՌ ԹԻԹԵՌՆԻԿ	72
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՈԳԻ	73
ԵԳԻՊՏՈՍ	81
ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ (ՇԳԻՐ)	84
ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲ	89
ԼՐԱՔԱՂ	92
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ	94
ԾԱՂԻԿ ՄԱՆԿԱՆՑ	96

ԶՄԻՒՌՆԻՍ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

Բարոյական, ուսումնական, արուեստագիտական

Ե ՏԱՐԻ 1891

Սոյն Հանդէսը կը հրատարակուի վիճենայի Մխիթարեան Մխարանութենէ ամեն ամսոյ սկիզբը:

Տարեգին 10 Փր.

Հասցէ

Rédaction de la Revue

«HANTESS» Vienne (Autriche)

Mechitharisteng 4

ԲԱԶՄԱՎԷՊ ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ

Ամսաթիւ

ՀԱՅՈՐ ԽԹ. 1891

Կը հրատարակուի ամեն ամիս. տարեգին 10 Փր. կանխիկ վճարելի, բաժանորդագրութեան կեդրոնատեղին է վիեննայի վանք Մխիթարեայ Ս. ՂԱԶԱՐ:

Հասցէ

Redaction de la Revue Pasmavep, VENISE

(Italic) St. LAZARE

ՆՈՐ-ԴԱՐ

Քաղաքական գրական

Աշխարհայ Բեք

Ի Թ Ի Ֆ Լ Ի Մ

ՏԵՐ ՏԱՐԻ 1891

Տարեկան գինն 10 ռուբլի.

Յեւրոպայ, Թուրքիա և այլուր հեռաւոր երկիրներու համար 30 Փրանք:

Հասցէ

Tiflis. Caucase

Rédaction de «NOR-DAR»

Խմբագիր-հրատարակիչ

ՍՊԱՆԴԻՐ ՍՊԱՆԴԻՐԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ԱՄՍԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԻԱՍՏԱՐԻ

1891

ՓԵՏՐՎԱՐ

ԽԱԽԱՐԷ Ի ԼՈՅՍ

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՆՈՂԿԱԼԻ ՍՈՒՏ ՄԸ

Երբ եղիլի օրիորդը Բրիտիլիայի մայրական խնամոց յանձնեցի, ինձ ծանօթ լաւագոյն բժիշկը բերել տուի որպէս զի իսկոյն կարեւոր ջանքն ի դործ դնէ Բօլինն սթափելու համար: Շատ ժամանակ անցաւ մինչև որ նէ վերակենդանութեան նշան մը ցցուց, բայց, վերջապէս աչքը բացաւ: Հարկ է ըսել որ գերագոյն վայրկեան մ'էր այս ինծի համար:

Մանր չպիտի պատմեմ այս վերակենդանութեան պարագաները: Իրօք կէս զարթում մ'էր այս որ իր հետ բերաւ նորանոր երկիւղներ: Երբ առաւօտ ծագեցաւ՝ Բօլին կ'զառանցէր և ես կ'փափաքէի որ տենդային զառանցում մը լինէր այդ:

Բժիշկն ըսաւ ինձ որ ներա վիճակը շատ փափուկ էր: Յուսալի էր Բօլինի կենաց վերադարձն, այլ անստոյգ՝ ազատումը: Ահա այս տաղնապալի օրերը լիովին զգացի թէ քանիօն կ'սի-

ըէի իմ ապաքաղդ օրիորդն: Քանի երջանիկ պիտի լինէի եթէ վերստին գտնէի Բօլինը մինչև իսկ իր առաջին վիճակին մէջ:

Իր վայրագ տենդոտ խօսքերն սիրտս կտոր կտոր կ'ընէին: Մերթ ազլիարէն և մերթ իտալերէն լեզուով անձ մը կ'կոչէր, եռանդագին սիրոյ և տրամութեան բառեր կ'արտաբերէր. կաթոգին գորովոյ մըմունջներ կ'արձակէր: Այս տխրագին յայտարարութեանց կ'յաջորդէին վշտակրութեան աղաղակներ և կարծես երկիւղի սարսուռներ բոլոր մարմինը կ'տագնապէին:

Իսկ չունէր նէ բառ մ'ինձի համար, և ոչ ճանաչման նայուածք մը: Ես՝ որ բոլոր կեանքս տալու պատրաստ էի եթէ միայն այդ զառանցման միջոցին սիրոյ խօսք մը լսէի, ես միայն օտարական էի իր սնարին մօտ:

Եւ Բօլինը զ՞ով կ'կոչէր ու կ'ողբար: Ո՞վ էր այն մարդն զոր նէ և ես սպաննուած տեսանք, Շուտով իմացայ թէ իմ տեղեկարեւս ստոյգ կ'խօսէր, թէ նէ այդպէս վարուելով տուաւ ինձ հարուած մը զոր միշտ պիտի զգայի:

Այդ հարուածը տուողը Մագարին էր: Նա այցեւեց զիս Բօլինի հետ այն տունը գնալէս օր մ'ետք: Այն ժամանակ չուզեցի տեսնել զինք: Տակաւին չէի չինած իմ յատակագիծս: Նոյն պահուն ուրիշ մտմտուք չունէի եթէ ոչ կնոջս վտանգը: Բայց երբ երկու օր վերջը նորէն այցեւեց Մագարի, հրաման տուի որ զինք ներս հրամցընեն:

Դող զգացի երբ բռնեցի այն ձեռքը զոր չէի կարող դեռևս մերժել, թէև մտովին համոզուած էի որ մարդասպանի մը մատերն իմիններս կ'սեղմէին: Թերևս մի և նոյն մատերն էին որ երբեմն իմ կոկորդս սեղմած էին: Բայց՝ բոլոր իմ ունեցած ծանօթութեանց հակառակ, տակաւին ստոյգ չէի թէ կարող եմ զանի դատաստանի ենթարկել:

Ինչ վկայութիւններ որ մէջ բերէի Մագարիի ոճիրը հաստատելու՝ անկչիւ պիտի մնային մինչև որ Բօլին առողջութիւնը չգտնէր: Անյայտ էր ինձ զոհին անունն անգամ: Ամբաստանութեանս ոյժ տալու համար հարկ էր նախ սպաննուած անձին մարմինը գտնել և իսկութիւնը ստուգել: Անիրանալի էր մարդասպանը պատժել տալու խորհուրդն, քանի որ ոճիրը գործուելէն ի վեր երեք տարի անցած էր:

Բաց աստի — միթէ մարդասպանը Բօլինի եղբայրն էր:

Եղբայրը թէ ոչ, պարտաւոր էի վար առնել անոր զիմակը: Պիտի ցոյց տայի անոր թէ ոճիրն այլևս գաղտնիք մը չէր, թէ

արտաքին ունկնդիր մը բոլոր մանրամասնութեանց տեղեակ էր։ Պիտի յայտնէի անոր ամեն ինչ այն յուսով որ արդար և վերահաս վրէժխնդրութեան մ'երկիւղն անդադար տաղնապէ իր խիղճը։

Գիտէի այն փողոցին անունն ուր գացեր էի Բօլինի հետ։ Դիտած էի զայն երբ քանի մը օր առաջ անտի կառքով հեռացեր էինք, և իմ արբած ուղեցոյցիս սխալմունքի պատճառն ինքնայայտ էր։ Հօրաս փողոցն էր այն։ Իմ ուղեցոյցս գինեխառն ուղեգովը շփոթած էր Ուօլթը Հօրասի հետ։

Ինչ բարակ թելէ կախուած է ամբողջ կեանք մը։

Մագարի տեղեակ էր թէ Բօլին հիւանդ էր և կ'ըստանցեր։ Եղբոր մը պէս հոգասէր կ'երևէր և գորովալի հարցումներ կը ուղղէր ինձ։ Իմ պատասխաններս պաղ էին և համառօտ։ Եղբայրը լինէր թէ ոչ ամեն բանի պատասխանատու էր նա։

Յանկարծ խօսքի նիւթը փոխեց։

— Բնաւ չեմ ակորժիր այս պահուս ձեզ նեղութիւն պատճառել, ըսաւ նա։ Բայց բարեբաղդ պիտի լինիմ իմանալու թէ արդեօք տրամադիր էք միանալ ինձ, ինչպէս առաջարկեր էի, Վիկդօր Էմմանուէլի յիշատակագիրը ներկայելու։

— Ո՛չ, տրամադիր չեմ։ Կան շատ բաներ որոց նախ բացատրութիւնը պիտի խնդրեմ։

Քաղաքավորութեամբ ծռեցաւ։ Բայց դիտեցի որ պա՛հ մ'իր չրթերը ամուր սեղմեց։

— Պատրաստ եմ ձեր խնդիրը կատարելու, ըսաւ նա։

— Շատ լաւ։ Ամեն բանէ առաջ պարտաւոր եմ իմանալ թէ իմ կնոջս եղբայրն էք։ »

Մագարի խիտ յօնքը բարձրացուց և ջանաց ժպտիլ։

— Այդ դիւրին է կատարել։ Եթէ խեղճ Սենէրին ներկայ լինէր, անշուշտ պիտի վկայէր թէ եղբայրն եմ Բօլինի։

— Բայց նա բոլորովին ուրիշ բան ըսաւ ինձ։

— Ա՛հ, նա այդպէս ըսելու յատուկ պատճառներ ունէր։ Փոյթ չէ, կարող եմ ուրիշ շատ մարդ իկ վկայութեան կոչել։

— Բաց աստի—ըսի ես իր երեսը նայելով անթարթ և ծանր ծանր խօսելով — պարտիմ գիտնալ թէ ինչո՞ւ համար երեք տարի առաջ՝ Հօրաս փողոցին մի տան մէջ՝ մարդ մը սպաննեցիք։ »

Չգիտեմ ինչ զգաց մարդը — երկիւղ թէ ոչ կատաղութիւն — այս իրաւ է որ իր դէմքին արտայայտութիւնն էր անսլա-

տում զարմանք: Անմեղութեան զարմանքը չէր այդ, գիտէի, այլ հիացում մ'որով կ'մատնուէր ոճիրը: Պահ մ'իւր ծնօտը կախ'ց և բերանաբաց վրաս յառեց իր աչերը լռեւեայն:

Ապա ինքզինքին եկաւ:

— Միթէ յիմա՞ր էք, Պ. Վօկան, պոռաց նա:

— Օգոստոս 20ին 186 — թիւ — Հօրաս փողոցը՝ դաշունով զարկիք երիտասարդի մը սիրտը, երբ նա սեղանի մ'առջև նստած էր: Նոյն պահուն Սէնէրի բժիշկը սենեկին մէջն էր, նոյն պէս կար մարդ մ'որ սպի մ'ունէր դէմքին վրայ: »

Մագարի բնաւ խոյս տալու փորձ մը չըրաւ: Ոտքի վրայ ելաւ կատաղութենէն այլակերպած դէմքով և բռնեց բազուկս: Պահ մը կարծեցի թէ պիտի յարձակի իմ վրայ, բայց տեսայ որ կուգէր իմ դէմքս ուշի ուշով պննել: Այս զննութենէ խորշում մը ցոյց չտուի: Ձէի կարող խորհիլ որ զիս պիտի ճանչէր, վասն զի կուրութիւնը մեծ փոփոխութիւն կ'բերէ մարդուս դէմքին: Բայց նա ճանչեց զիս: Թեւս վար ձգեց և իր ոտքը զայրագին զարնելով գետինն չչեց:

— Յիմարներ, ապուշներ: Ինչո՞ւ համար թոյլ չտուին ինձ այն ժամանակ որ ձեզ ևս զրկէի անդին: »

Մի քանի անգամ վեր վար քայեց Մագարի սենեկի մէջ, և ապա ինքզինք ամփոփելով իմ առջև կեցաւ կանգուն:

— Նշանաւոր դերասան մ'էք, Պ. Վօկան, ըսաւ նա, այն պիսի սառնագին ու չնական շարժումով մը որ զիս ահաբեկեց: Դուք զիս անգամ խաբեցիք, և ես շատ կասկածոտ եմ:

— Եւ դուք չէ՞ք ուրանար անգամ ոճիրը, դուք, ապիրատ: »

Մագարի շարժեց ուսերը: — Եւ ինչո՞ւ ուրանամ ականատես վկայի մ'առջև իմ դործս: Բայց աստի՛ քանի որ խնդրոյն մէջ շահ ունիք, պատճառ մը չունիմ ուրանալու:

— Ի՞նչ շահ ունիմ:

— Անտարակոյս, քանի որ քրոջս հետ կարգուած էք: Հիմակ իմ սիրուն պարոնս, իմ բարեբաստիկ փեսաս, իմ սիրելի եղբայրս, պիտի ըսեմ ձեզ թէ ի՞նչ պատճառաւ սպաննեցի այդ մարդը, և թէ ի՞նչ ըսեւ կ'ուզէի երբ ի ժընէվ ձեզի մի քանի խօսքեր ուղղեցի: »

Երբ այս բառերը կ'արտասանէր Մագարի՝ իր հեղնական լրբենի դէմքն երկիւղ ազգեց ինձ իր ընելիք յայտարարութեան մասին: Իմ ձեռներս կ'մարմննջէին այնպէս որ զանի բռնեմ և սենեկէն դուրս նետեմ:

— Այն մարդն — և մասնաւոր սլատճառներ ունիմ՝ ձեզի ա-
նունը չյայտնեւ — Բօլինի սիրահարն էր, ըսաւ: Դուք «Իրահար»
բառը թարգմանէցէ՛ք իտալերէն drudo (հոմանէ) բառով և այն
ժամանակ պիտի իմանաք իմ միտքս: Մենք մեր մօր կողմէ
ազնուականի արիւն ունինք մեր երակներուն մէջ — արիւն՝ որ
բնաւ չէ կարող նախատանքի հանդուրժել: Նա, այդ պատա-
նին, Բօլինի, ձեր կնոջ սիրողն էր, կ'ըսեմ ձեզ վերստին: Նա
բնաւ փափաք մը չէր յայտնէր ներա հետ ամուսնանալու, և
հետեւապէս Սէնէրի և Ես դանի սպաննեցինք — ի Լոնտօն սպան-
նեցինք զանի — մինչև իսկ ներկայութեան: Ինչպէս ար-
դէն ըսի ձեզ, Պ. Վօկան, լաւ է կարգուիլ կնկան մը հետ որ
չէ կարող անցեալը յիշել: »

Նա պատասխան չտուի: Այսպիսի նողկալի յայտարարու-
թիւն մը կարօտ չէր մեկնութեան: Նա միայն ոտք ելայ և դէս
անոր մօտեցայ: Նա նշմարեց դիտաւորութիւնս իմ դէմքիս վրայ:

— Յարմար չէ այս տեղս — ըսաւ նա շտապով, և իղմէ հե-
ռանալով յարեց — « Ի՞նչ օգուտ ունի այստեղ կռիւ մը, երկու
ազնուազգի մարդու մէջ գռեհիկ կռիւ մը: Ո՛չ, ուրիշ տեղ,
ուր որ կուզէք ժամադիր եղիք ինձ, և պիտի ցոյց տամ թէ որ-
քան կատեմ ձեզ: »

Նա, այդ չարակամ ասլիրատը, լաւ կ'սօսէր: Արդարեւ՝ ինչ
օգուտ պիտի ունենար այդ կռիւն: Անվայել պաքար մը պիտի
լինէր այդ, և չէի կարող յուսալ զանի սպաննելու, և միւս
կողմէ Բօլին թերեւս վերջին շունչը պիտի աւանդէր:

— Դացէք, գոչեցի, մարդասպան և վատազգի, դացէք: Ձեր
մէն մի բառը զուտ ստութիւն մ'է, և քանի որ կ'ատէք դիս,
այսօր մեծագոյն սուտը խօսեցաք ինձ: Դացէք, խոյս տալով մի-
այն աղատեցէք ձեր օձիքը թիարանէն: »

Մագարի նենգալի ակնարկ մը տալով ինձ իր յաղթական
դուս ելաւ: Սենեկին օդն աւելի մաքուր կ'երեւէր հիմակ որ այդ
անզգամն զայն չէր շնչէր:

Ապա դացի Բօլինի սենեակը և իր անկողնին մօտ նստելով
լսեցի իր ձայնը, ձայն մ'որ իր տոչորուն շրթերէն կ'ելնէր և շա-
րունակ կ'կոչէր անգլիարէն կամ իտալերէն իր սիրած մի անձին
անունը: Այ՛ո՛ կ'լսէի այդ աղէկտուր ձայնն որ կ'պաշտօնէր, և
գիտէի որ այդ ցնորական խօսքերը կ'ուղղուէին մարդու մը
դոր Մագարի սպաննած էր, ինչպէս ինք կ'հաստատէր, վասն զի
իր քրոջ, իմ կնոջ, սիրահարն էր:

Եւ սակայն ապիրատը սուտ կ'իստէր. այն զիտէի որ սուտ կ'իստէր: Քանիցս ըսի իւրովի որ սեւ, զրպարտական սուտ մ'էր այն — վասն զի Բօլին հրեշտակի պէս անմեղ էր: Բայց՝ երբ այսպէս խօսելով կ'ընայի ինքզինքս սփռվել, զիտէի թէ որքան որ սուտ էր Մագարիի ըսածն, իմ սիրտս պիտի թունաւորէր մինչեւ որ հաստատէի թէ իրապէս սուտ էր. միշտ պիտի հաւածէր զիս, իմ աչքիս առջև պիտի մեծնար այդ սուտն մինչեւ որ ճշմարտութեան գոյնն առնու, վայրկեան մը հանգիստ չպիտի թողուր զիս, մինչեւ որ պիտի ստիպէր զիս անիծել այն օրն երբ Քէնյօն առաջնորդեց զիս այն հին եկեղեցին «գեղեցկագոյն տեսարանը» դիտելու համար:

Ինչպէս կարող էի վեր հանել այդ ստութիւնը: Այսարհիս վրայ միայն երկու անձ կային որ զիտէին Բօլինի պատմութիւնը — այս է Սէնէրի եւ պառաւ Թերեզան: Պառաւն աներևոյթ եղած էր եւ Սէնէրի Սիպէրիական բովերը կամ ուրիշ գերեզմանական վայր մը: Իտալացի պառաւ կինը միտքս գալով անգամ, Մագարիի զրպարտութիւնն սկսաւ իր առաջին թունալից սլաքները արձակել: Այդ պառաւին խորհրդաւոր բառերն թէ՛ «ոչ» եւ «ոչ ահա՛նախան» համար է, կրնար ուրիշ նշանակութիւն մը, արատալի նշանակութիւն մը պարունակել: Կային նաեւ ուրիշ պարագաներ որ միտքս կ'պղտորէին: Ինչ կ'նշանակէր Սէնէրիի արտորանքն իր քրոջն աղջիկը կարգելու — իր փափաքն անորմէ ազատելու: Այս տեսակ մտածումներ միտքս կ'սպրդէին այնչափ որ զիս կիսովին կ'սենթացնէին:

Այնուհետեւ չէի կարող Բօլինի հետ նստիլ: Դուրս ելայ ազատ օդ ծծելու եւ սկսայ թափառիլ աննպատակ, մինչեւ որ երկու գաղափար միտքս ընկան: Մին էր երթալ ամենէ նշանաւոր բժշկի մ'որ ուղեղի հիւանդութեանց հմուտ է, եւ խորհուրդ հարցնել թէ արդեօք Բօլինի բուժման յոյս կայ թէ ոչ — միւսն էր Հօրաս փողոցը դիմել եւ լոյս աչքով քննել տան ամեն ծակուծուկը: Նախ բժշկին դիմեցի:

Ամեն ինչ պատմեցի բժշկին, բնապէս ծածուկ պահելով Մագարիի սեւ սուտը: Խնդիրը բացատրելու ուրիշ միջոց չգտայ առանց յայտնելու լիովին ամեն բան: Անշուշտ յարողեցայ բժշկին համակրութիւնը գրգռել: Նա արդէն տեսեր էր Բօլինը եւ քաջ գիտէր այն վիճակն որու մէջ նէ կ'գտնուէր: Կարծեմ թէ հաւտաց, ինչպէս ուրիշներն ալ պիտի հաւտան, ամեն ըսած բաներուս, ծանօթ տարօրինակ դէպքէն զատ: Այս դէպքն ան-

գամ չարհամարհեց, քանի որ վարժած էր երևակայութեան անհեթեթ անուրջներու պատմութիւնը լսել: Նա կ'վերագրէր այս ամենն նոյն պատճառին, և այս բնական էր: Բայց այդ բժիշկն ինչ սիրովու՞մ կամ յոյս տուաւ ինձ:

— Ինչպէս որ արդէն յայտնեցի ձեզ, Պ. Վօկան, ըսաւ նա, բոլորովին անօրինակ բան մը չէ երկար ժամանակ անցելոյն յիշատակը մոռնալ և ապա թելին ծայրը գտնել ընկած տեղը: Պիտի գամ տեսնեմ ձեր կիներ, բայց նէրա հիւանդութիւնն՝ արդի վիճակին մէջ՝ այնպէս կ'թուի ինձ որ ուղեղային տենդի հարուած մ'է և առ այժմ մասնագիտի մը պէտք չունիք: Ա'իսա-իսքիմ ատենել և իմանալ թէ արդեօք այդ տենդը երբ պիտի անցնի: Ես կ'յուսամ որ ձեր կիներ բժշկուելէն ետեւ պիտի գտնէ մտային առողջութիւնն, բայց նէ պիտի սկսի կեանքը վերստին այն ժամէն երբ միտքը խանգարեցաւ: Դուք, նէրա ամուսինն, թերեւս օտարական մ'երեւիք աչքին: Այս հիւանդութիւնն, նորէն կ'ըսեմ, անօրինակ չէ, բայց զայն չըջապատող պարադաները միայն նոր են:

Բժիշկը թողլով գացի տեսնելու այն գործակատարներն որոց ձեռքը յանձնուած էր Հօրաս փողոցի տունը: Բանալիներն առի և մի քանի տեղեկութիւններ ստացայ: Իմացայ որ մարդասպանութեան դէպքին ժամանակ տունը կահաւորեալ վարձու տրուած էր մի քանի շաբաթուան համար իտալացի պարոնի մ'որու անունը մոռցուեր էր: Կանխաւ վճարած էր տան վարձը, այնպէս որ այդ վարձակալին վրայ տեղեկութիւններ խըղ-րել հարկ չէր եղած: Տունն երկար ժամանակէ ի վեր պարապ կ'մնար: Այս դատարկութեան պատճառն այս էր միայն, որ տանտէրն որոշեալ վարձ մը կ'պահանջէր և շատ մարդիկ այդ վարձգինը շատ բարձր կ'գտնէին:

Տուի իմ անունս ու հասցէս և բանալիներն առի: Բոլոր կէսօրն անցուցի տան ամեն կողմն քննելով, բայց իմ աշխատու-թիւնս բոլորովին ապարդիւն մնաց. վասն զի բան մը չգտայ: Անդ չկար, կարծեմ, վայր մ'ուր սպաննուած անձի մը մարմինը կարելի լինէր պահել — չկար պարտէզ մ'ուր կարելի լինէր զայն թաղել: Բանալիները տարի յանձնեցի ըսելով թէ տունն ան-յարմար գտայ: Յետոյ՝ դարձայ տուն և իմ վիշտս քննեցի, մինչդեռ Մազարիի սուտն իմ սիրտս շարունակ կ'կրծէր:

Եւ օրէ օր այդ սուտը կ'հալէր ու կ'մալէր զիս, մինչև որ ե-կան ըսին ինձ թէ տագնապն դադրած էր, թէ Բօլին վտանգն անցուցած և վերստին ինքզինքն, իր անձը գտած էր:

Բայց որ անձը, այն անձն զոր արդէն գիտէի թէ ոչ այն զոր
ունէր սպեւտալի գիշերուան դէպքէն առաջ: Սրտաթոււնտ գացի
ներս անկողնին մօտ: Տկար, վատոյժ, շարժելու կամ խօսելու
անգոր՝ Բօլին բացաւ աչերն և ինձ նայեցաւ: Զարմացման ակ-
նարկ մ'էր այն, այլ ոչ ճանաչման, սակայն կազդուրեալ բա-
նականութեան էր նայուածքը: Նէ չճանչեց զիս Բժշկին գու-
շակութիւնը իրաւացի էր: Անշուշտ բոլորովին օտարական մը
կրնայի երևիլ այն գեղեցիկ աչերուն որ բացուեցան ինձ նայե-
ցան և դանդաղօրէն փակուեցան: Սենեկէն դուրս ելայ, մինչ-
դեռ այտերէս արտասուքս կ'վազէին վար, և սիրտս խնդու-
թեան և տրտմութեան, յուսոյ և երկիւղի խառն զգացումով
կ'մորմոքէր, այնպէս որ անկարելի է խօսքով բացատրել:

Ապա Մազարիի դժնդակ սուտն իր թագուն խորչէն դուրս
ելաւ և կարծես թէ կոկորդէս բռնեց — պարուրեց զիս, կռուե-
ցաւ իմ հետ — գոչեց — «Ճշմարիտ եմ ես: Վանէ՛ զիս, ես
դարձեալ ճշմարիտ եմ: Անգգամի մը չըթերէն ելայ, բայց այդ
անգգամն գէթ մի անգամ ճշմարիտը խօսեցաւ: Եթէ այդ չէր
պատճառն, ապա ինչ հարկ կար գործել ոճիրը: Մարդիկ թե-
թեակի սպանութիւն չեն ըներ:» Այն վայրկենին իսկ որու
համար կարօտագին աղօթեր և անհամբեր կ'տենչայի — երբ
բանականութիւնը, լիակատար բանականութիւնն իմ սիրակա-
նիս վերադարձեր էր — այո՛, այդ վայրկենին անգամ վճատ ու
նկուն ընկած տապալած էի զետիւնն այն սոսկալի ստութեան
պատճառաւ որ կրնար ճշմարտութիւնը լինիլ:

— Օտարականներ ենք — նէ չճանչեր զիս, գոչեցի: Ուրեմն
թո՛ղ որ ապացուցանեմ որ այդ սուտը սուտ մ'է կամ թո՛ղ
ընդ միշտ օտարական մնանք իրարու:

Բայց ինչպէս կարող էի ապացուցանել զայն: Ի՞նչպէս կարող
էի հարց ու փորձ ընել Բօլինը: Իսկ եթէ հարցումներ ուղղէի
իմ սիրականիս, ի՞նչ պատասխան կրնայի ստանալ: Եթէ պա-
տասխանէր անգամ, միթէ իր խօսքերը գո՛հ պիտի ընէ՞ին զիս:
Ա՛յո, եթէ անգամ մը տեսնէի Սէնէրին: Նա ևս ապիրատ մը
պիտի լինի, բայց ոչ այնքան ահուելի վատազգի մ'որքան էր
Մազարի:

Այսպէս խորհելով՝ յուսահատական խորհուրդ մ'երկնեցի:
Մարդիկ սակաւուած են տարօրինակ և յուսահատական միջոց-
ներու դիմել երբ կեանքը վտանգի մէջ է — բայց այս պարա-
գայիս մէջ կեանքէն աւելի ծանր բան մը կար: Երկու անձերու
պատիւը, երջանկութիւնն, ամեն ինչ վտանգի մէջ էր:

Այո՛, պիտի կատարեմ խորհուրդս, թէև յիմարական է այն, պիտի երթամ Սիպերիա, և եթէ դրամի ու յարասուութեան շնորհիւ կամ ճարտարամտութեան միջոցաւ յաջողի Սէնէրին գտնել ու խօսիլ պիտի կարենայի ճշմարտութիւնը կորզել, այո՛, բոլոր ճշմարտութիւնը իր բերնէն կորզել:

(Շարունակելի)

ՏՈՒՏՕՐ ՔՈՒՆ ԵՒ ԻՐ ԴԵՂԸ

Մի քանի ամիս առաջ՝ տօքտոր Քոխ և իր նորագիւտ դեղն ընդհանուր դղրդում պատճառեցին ամեն ուրեք: Եւրոպական մամուլը մեծագոյ հռչակեց դեղ մ'որ մարդկային ազգը տառապող անբուժելի կարծուած հիւանդութեանց մին, թոքախտը, պիտի բուժէր: Գեղն ու աւսոր բազադրութեան գաղտնիքը բնապէս մենաշնորհն էին մեծանուն բժշկին որ անասուններու վրայ սկսած փորձերն շարունակելու ձեռնարկեց թոքախտահար մարդերու վրայ: Գունդագունդ կ'դիմէին Պէրլին ոչ միայն հիւանդներ բոյժ փնտռելու հաստատ յուսով, այլ և բժիշկներ՝ որ ի մօտուստ քննեն նորագիւտ դեղին ներգործութիւնը:

Տօքտոր Քոխ՝ որ Գերմանիոյ կայսեր հրամանաւ ըստիպուեր էր մտադրած ժամանակէն առաջ հրապարակ հանել իր դիւտն, ի վերջէ բժշկական պատկառելի ժողովի մ'առջև հարկ կ'տեսնէ, զանազան թիւր մեկնութեանց վերջ տալու համար, կարեւոր բացատրութիւններ տալ և յատկապէս կ'պնդէ թէ իր փօք կամ դեղաջուրն, հիմնական դարման մը չէ, թէ միայն թոքախտէ նոր բռնուած հիւանդներու վրայ կ'ազդէ և թէ էապէս *լուպուս* (lupus) և դոփօքսներ ջնջելու կ'օգնէ: Այս բացատրութիւնը բաւական էր ցրուելու անսահման յոյսեր դեղին լիակատար զօրութեան վրայ թէև, բայց յուսալուրդ

սիրտեր տրամախոհել և մեծամիտ գիտուններ ուղիղ
դատել չ'գիտեն: Հետևապէս հասարակաց կարծեաց մէջ
վերագործում մը կ'սկսի, նա մանաւանդ բժշկական դը-
նահատութեան մէջ: Կ'ենեն նաև բժիշկներ որ տոքտօր
Քոխին տեղն առանձին հնարած կ'լինին: Ընդհանուր զար-
մացման և ուրախութեան կ'յաջորդէ վհատութիւն հի-
ւանդներու կողմէ՝ որ ակնունելի օգուտը չեն տեսներ և
ոմանք նոր դեղին մէջ մահ կ'դտնեն քան թէ կեանք:
Քննադատութիւն ձեռնհաս բժիշկներու կողմէ՝ որ նու-
րագիւտ դեղն ոչ միայն թոքախտի դէմ անզոր և նոր
նոր փորձերու կարօտ, այլ և շատ վտանգաւոր կ'դտնեն:

Օրագիրներն երկար յօդուածներ, գիտական տեսու-
թիւններ գրած են և դեռ ևս կ'գրեն Տօքտօր Քոխի դե-
ղին վրայ, որ նոր միջամ մը տուած է բուժական հետա-
զօտութեանց: Մենք ևս անգլիացի գրագէտ բժիշկ՝ Պ.
Քընան Տոյլի, նախօրէ տարւոյն վերջերը յօրինած մի տե-
ղեկագրէն քաղելով՝ մեծանուն գերմանացի բժիշկին կե-
նաց և դեղին վրայ այլ և այլ կարևոր ծանօթութիւններ
մեր ընթերցողներու կ'հաղորդենք:

Տք. Քոխի երկրասարդական Երբեք. — Տօքտօր Քոխ այժմ քա-
ռասուն եօթ տարեկան է: Մեծ է 1845ին ի Գլաուստհալ՝ ուր
իր հայրը գործակատար էր հանքային ընկերութեան մը: Տասն
ինն տարեկան էր երբ Կոթինձէն ուսումնարան մտաւ և այս
առթիւ յարաբերութիւն հաստատեց Ջէքօս Հէնլէ գիտնակա-
նին հետ: Հէնլէ մեծ անուն ունէր իբրև անդամազնին և լուսա-
ւոր գաղափարներ կ'տածէր մի շատ բուժական հարցերու վրայ:
Հաստատապէս համոզուած էր որ օր մը պիտի յայտնուի թէ
ամենէ ստորին բոյսերու ներգործութեամբ յառաջ կ'գան հի-
ւանդութիւններ որոց ենթակայ է մարդկային մարմինը: Շատ
հաւանական է որ Հէնլէ գիտնականին սոյն գաղափարներու ազ-
դեցութեամբ Տ. Քոխ այս կէտերուն վրայ սկսաւ խորհիլ և մեծ
արդիւնք յառաջ բերել: Իր բժշկական աստիճանն ստանալէ
ետեւ Տ. Քոխ Համպուրկի հիւանդանոցի մէջ օգնական բժիշկ
եղաւ: Ետոյ Հանսփր դնաց և Լանկէնհակէն փոքր քաղքին
մէջ սկսաւ անկախօրէն վարել իր արհեստը:

Անտի անցաւ Ուօլսդէյն և բնակութիւն հաստատեց զԻւղա-
կի մէջ, ուր գեղջական տոքտօրի մը միօրինակ կեանքն անցուց:
Այն ժամանակ 29 տարու էր՝ ուժեղ ու կորովի մարմնով ու
մտքով—և կ'ջանար նոր ճամբայ մը բանալ նոյն իսկ աննպաստ
միջավայրի մը մէջ: Ստէպ իր կառիկը կ'քչէր Բոզէնի դերբուկ
արահետէն և կ'երթար այցելել ագարակապաններ որ զԻւղին
շրջակաները կ'ընակէին: Իրաւի՝ շատ անյարմար կացութեան մէջ
կ'գտնուէր Տ. Քոխ զիտական հետազօտութիւններ ընելու հա-
մար: չքաւոր էր, հեզ, անծանօթ, մենաւոր և հեռու ամեն զի-
տական օժանդակներէ, որ անհրաժեշտ են իրըն գործիք հե-
տադնին բժշկի համար: Բայց Տ. Քոխ զօրաւոր բնաւորութեան
տէր մարդ էր, այնպէս որ իր վիճակին դժուարութեանց առջև
ոչ կ'վհատէր և ոչ կուգէր հրաժարիլ գործէ մ'որ մտքին շատ
յարմար էր և ակորթելի: Իր չորս կողմը նայելով՝ տեսաւ որ
գլխի մի նկատմամբ առաւելութիւն մ'ունէր իր պաշտօնակից-
ներուն վրայ: Այլ է ասոնք ունէին քիմիական նիւթեր, գոր-
ծանոցներ, գործիներ, մանրադիտակներ, գոնէ լինքն ալ ու-
նէր պաճար, լոկ պաճար: Հետեւապէս իր ուշադրութիւն այդ
կեղրոններուն դարձուց և շուտով ցոյց տուաւ որ շատ կարեւոր
գործեր կարելի էր կատարել այս ամենէ ստորին հիւանդներուն
մէջ:

Անբուժեալ պատիժ գիւրդ:—Փայծաղնային տենդն (ժանտախտ)
որ Եգիպտոսի պատուհասներէն մին կ'համարուէր, վաղուց Եւ-
րոպացի ագարակապաններու խտուիլակն էր եղած: Այս հի-
ւանդութիւնն այնքան ժահրոտ և տարափոխիկ բնութիւն մ'ու-
նէր որ շատ անգամ բժշկական զննութեան առարկայ եղած էր:
Բայց 1850ին միայն Տոքտօր Տըվէն գտաւ արատաժէտ անասուն-
ներու արեան մէջ դաւաղանաճն մանր ճճի մը և զայն հիւան-
դութեան բուն պատճառը նկատեց, թէ և անկարող եղաւ փոր-
ձով հաստատել այդ իրողութիւնը:

Ահա այս կիսկտուր խուզարկութեան դարձուց Տ. Քոխ իր
բոլոր ուշադրութիւն և յաջողեցաւ շատ վղալի արդիւնք յա-
ռաջ բերել: Տ. Քոխ իր զննութիւնը հիմնելով այս ենթադրու-
թեան վրայ թէ՛ սոյն փոքրիկ արարածներն առ հարկի յատուկ
չեն միայն արեան, այլ սլիտի կարող լինին ապրիլ և բազմաձա-
ռ և է աննդատու և տաք միջավայրի մէջ, կենդանային թրջոց
(infusion) մը յօրինեց և անոր մէջ քիչ մը նեխոտ արիւն թա-
փեց: Մի քանի օր ետք՝ հեղուկն՝ որ պայծառ էր, սղլտորեցաւ

և դիտեց որ անոր մէջ, ուր կ'անանին այդ ճճիներն, անհամար միլիօնաւոր պասիկներ կ'վատային, որ՝ ըստ երեւոյթին՝ բոլորն ալ սերած էին թրջոցին մէջ դրուած արեան կայլակի մը մի քանի կենսիկներէ: Յետոյ Տ. Քոխ այս հեղուկէն քիչ մ'առնելով դրաւ երկրորդ ըմպանակի մը մէջ որ ճարակիչ հիւթ կը պարունակէր, և երկրորդ սերունդ մ'առաջ բերաւ, և ասդի երրորդ մը, իւրաքանչիւրն առաջնոյն պէս ժահրոտ: Իսկ երբ այդ հեղուկէն կաթիլ մը սրսկեց կենդանիի մը մարմնոյն մէջ միայծաղնային տենդի ամեն սոսկալի ախտանշաններն երեւան ելան: Այս հետազոտութեանց ժամանակ Քոխ դիտեց որ որդիկներն կամ կենսիկներն երեք ձևով կ'երեւէին — իրրեզաւաղան, իրրեկլոր սերմեր և իրրեկ երկայն բազմաճղի թելեր, և միայնգամայն այս խիստ կարեւոր գիտն ըրաւ թէ՝ մինչդեռ առաջին երկու պարագայից մէջ որդիկներն յետին ծայր թունաւոր էին, բոլորովին անմնաս էին թելուտ վիճակի մէջ:

Քոն Պոնի համալսարանը. — Տոքտոր Քոխ 1880ին թողուց իր գեղջական կեանքն և Պոն քաղքին համալսարանն գնաց՝ իրրեզաւաղան բրօֆէսոր Ֆինքէլնսուրիի: Ուսուցէյնէ մեկնելէ առաջ վիրային որդիկներու վրայ հրատարակած էր գործ մը: Լիսդէրի հակառակական դրութիւնը վիրաբուժական գործողութեանց ժամանակ՝ այս ենթադրութեան վրայ հիմնուած էր թէ՝ վէրքերու մէջ որդեր կան, բայց այդ բանը հաստատուն առաջին անգամ Քոխ եղաւ: Նոյնպէս Տ. Քոխ առաջին անգամ ցոյց տուաւ թէ որքան կարեւոր է գործածել մի քանի ներկիչ ազդակներ որով կարելի կ'լինէր պահպանել լաւ ևս որոշելու, այս պատճառաւ որ աւելի մութ գոյն մը կ'ստանային քան հիւսքն որոց մէջ կ'գտնուէին: Նոյն ինքն էր նաև բոնախ իւղային թաթառուսի (immersion) մեթոտը գործածեց, որով մանրադիտակի առարկայամէտ ապակին կ'ուղղուէ իւղի կայլակի մը վրայ և սոյն կայլակն կ'ամփոփէ այն քննելի իրին վրայ:

Դոպալեակի պաշիւ կ'բոնէ. — Պոնի գիտական միջնորդտին մէջ՝ Քոխ վերջապէս գտաւ ինքզինքն իր բնական միջվայրն և իսկոյն գործի ձեռնարկեց նորէն մանրադիտակներով և լուծումներով: Նա 1882ին հրատարակեց և հաստատեց դոպալեակի *

* Ոմանք այս բառը կ'թարգմանեն պոպուլեար և այլն. լաւ ևս կ'համարենք պահել թելի փոփոխութեամբ մը բուժական բառն հայերէնի մէջ, քանի որ ոչտուց, պալար, ելունդ և այլն չեն տար բնաւ tubercule ի բնասը և կրնան գործածուիլ ո և է ուռեցքի համար:

(tubercle) պատիւի գոյութիւնը: Ատրեւոր էր այս գիւան ոչ միայն անոր համար որ սրսկման կամ ներարկման զաղախարին առաջնորդող շղթային առաջին օղակն էր, այլ և այն պատճառաւ որ մեծապէս օգնեց բժիշկներուն, տալով անոնց միջոցներ որ փորձեն թէ ու է հիւանդութիւն զոտերային է թէ ոչ: Գաւազանակերպ շիտքիկ որդիկին ներկայութիւնն բացորոշ նշան մ'է բուն թոքախտի որ կ'զանազանի ներարկային հիւծախտէ կամ ուրիշ ու է հալումաշ հիւանդութենէ: Տ. Քոխ իր նոր յայտագրին մէջ կ'ընկալատի որ բժիշկներն օգուտ չեն քաղած, ինչպէս որ պէտք էր, իրենց ձեռքը դրուած գէնքէն: Նա կարող եղաւ նաև ապացուցանել որ թէ խոյլային ըսուած վիճակն և թէ մորթի հիւանդութիւնն՝ որ լուպոս (lupus) կ'կոչուի, հասարակապէս կ'զանազանին պատիւի ներկայութեամբ և հետևապէս մի և նոյն ախտին տարբեր նշաններն են:

Քիւրային Պատիւ — Քօլէրան՝ տաս տարի դադար առնէ ետև, 1883ին վերստին Եւրոպիոյ արևելեան երկիրներն արշաւեց: Նախ Տամիէգա երևցաւ, ապա շուտով սկսաւ ճարակիլ յճիկատոս: Գերման կառավարութիւնը յանձնախումբ մ'ուղարկեց Տ. Քոխի առաջնորդութեամբ Եղիպտոս որպէս զի այդ հիւանդութիւնը քննեն: Սակայն քօլէրան դադրեցաւ և յանձնախումբն գործ մը չ'կրցաւ ընել, մինչդեռ Տ. Քոխ իր հաստատիւ և տոկուն բնաւորութեան բերմամբ՝ հրաման խնդրեց Հնդկաստան գնալ, ուր տեղային է քօլէրան, և զայն իր ծագման վայրը գննել: Տ. Քոխ յաջողեցաւ կղզիացնել և ապացուցանել կէտ պատիւի էութիւնը: Շատ հաւանական է որ այս պարագային մէջ ալ հիւանդութեան պատճառը գտնուելով օրին մէկը գտնուի նաև անոր դեղաթափն: Ժամանակը միայն կրնայ իրադործել այդ բանաւոր յոյսը:

Ի Պէրլին. — Վերադարձին ի Պէրլին Տ. Քոխ մեծ պատուով կ'ընդունուի, և ինչպէս որ չքաւորութեան գիմադրելով ժամանակ մը իր մեծ դործը շարունակեց, նոյնպէս յաջողութեան մեծագոյն հրապոյրներն անտես առնելով՝ չթուլացաւ իր գործունէութեան մէջ: Պէրլինի համալսարանը Առողջաբանութեան և Պատերազմանութեան ուսուցիչ կարգուելով՝ իր ընդհատած հետազոտութիւնը հանդարտօրէն վերսկսաւ դուպերակի վրայ: Զորս տարի լուելեայն շարունակեց իր ուսումնասիրութիւնն, մինչև որ կարող եղաւ Պէրլինի բժշկական նոր համաժողովին մէջ յայտարարել թէ աւարտած է իր հետազոտութիւններն և

թէ քիչ ժամանակէն բոլոր աշխարհի պիտի ծանուցանէ: Այս յատարարութիւնը անպատեհ էր թերեւս, վասն զի այնքան հետաքրքրութիւն չարժեց և այնքան մանրամասն մեկնութիւններու տեղի տուաւ, որ Տ. Քոխ հարկ սեպեց իր գիւտը հասարակութեան հաղորդել որոշած ժամանակէն առաջ:

Արդ՝ հաղարարութեան թոքախտաւորներու համար ամենակարեւոր խնդիրն այս է՝ ինչ արժէք ունի Տ. Քոխի դարմանը:

Ինչ էլ յայտ էր. — Ումանք Տ. Քոխի դեղին զօրութեան անսահման վստահութիւն, և այլք կասկածաբարութիւն յայտնեցին: Ծայրայեղ են այս երկու կարծիքը: Պէտք չէ մոռնալ որ Տ. Քոխ երբեք չպնդեց՝ թէ իր հեղուկը կ'սպաննէ դուպերակի պատիլը: Ընդ հակառակն՝ բնաւ ներգործութիւն չունի այդ դեղն պատիլի վրայ, այլ միայն կ'ընջէ հիւսքի փառն թեւերն որոց մէջ կ'գլխաւոր պատիլը: Կատարեալ դարմանի յոյսը կարելի է տածել եթէ լուպոսի դէպքի մէջ հիւսքը քակուի կամ եթէ թոքախտի դէպքի մէջ լորձոնքով արտաքսուի, և եթէ այդ հիւսքի թեւերուն մէջ պատիլ գտնուի: Սակայն երբ նըկատուի թէ քանի անհամար են և մանր այդ մահաբեր ձձիւներն և թէ ստոյգ է որ դեղձերն ու գործարաններն լի են այդ ձձիւներով, այն ժամանակ հեշտ կ'լինի իմանալ որ շատ բացառիկ պարագայից մէջ միայն պատիլները կ'արտաքսուին: Սրահումէ ետք երբ վերագործումը (réaction) դադրի կարող ես ըսել թէ դուպերակի հիւսքը մարմնէն քակուած ելած է, բայց չկայ հնար իմանալու թէ արդեօք պատիլներն ի սպառ ջնջուած են: Եթէ դեռ կ'մնան մէկ քանին մարմնոյն մէջ բնապէս զըրգութեամբ նոր դուպերակային հիւսքեր պիտի յօրինեն, որ ըստ կարգի կրնան ջնջուիլ նոր ի նորոյ սրսկումներ ընելով: Բայց, դժբաղդապէս, ինքնաշայտ է որ մարմինը կ'վարժի սրահումէ հեղուկին, այնպէս որ պիտի գայ հաւանօրէն ժամանակ մ'ուր անընդհատ նորոգուած դուպերակի հիւսքը չպիտի ներգործուի դեղին ազդեցութենէ՝ որքան զօրաւոր կերպով մատակարարուի այն: Ահա այս տեղ է Տ. Քոխի թոքախտային դարմանի և ծաղիկի հիւանդութեան ոլատուստի մէջ եղած տարբերութիւնը: Մին՝ գոնէ ժամանակի մը համար, վճռական օգուտ մ'ունի, մինչդեռ միւսն չէ՝ կարող հիւանդութեան արմատը ջնջել: Տ. Քոխի դեղը կ'հալածէ չտրուեալ թշնամին, բայց չէ՝ կարող արչաւած երկրէն բոլորովին վանել:

Պէտք է շարունակել. — Կայ ուրիշ առարկութիւն մ'այդ

դեղին դէմ, թէև ոչ այնքան կարևոր, և այս է թէ քոխեան դարմանն շարժման մէջ կ'դնէ բոլոր այն դուպերակային կեդրոններն որ անգործութեան դատապարտուած էին: Մի անգամ երբ դուպերակային մաս մը բուժելու համար սրսկումն ըրին, քսան տարի առաջ դարմանուած աչքի վրայ կեղ մը յանկարծ բացուեցաւ, այսպէս յայտնի լինելով որ հին կեղն դուպերակային բնութիւն մ'ունէր: Պարտ է նաև ըսել թէ մի քանի դէպքերու մէջ սրսկումէ ետք տենդն ու վերագործումն այնքան սաստիկ եղաւ (44 տարիձան հարիւր. կամ շուրջ 104 տար. ֆաշը.) որ չափ վտանգաւոր է գործածել դեղն վատոյժ հիւանդի մը վրայ:

Դեղին առաւելութիւնները. — Տարակոյս չըյայ որ Կիլին (1868) սրանչելի օժանդակ մ'է ակտաբանութեան համար: Դուպերակըն, և միայն դուպերակն ենթայկայ է անոր ներդործութեան, այնպէս որ ամեն պարագայի մէջ երբ ակտի մը ճիշտ բնութիւնը կասկածելի է, մէկ սրսկում բաւական է վեր հանելու թէ արդեօք ակտը խոյլական է, թոքակտային է թէ ոչ դուպերակային է: Բժշկական արհեստին համար այս չափ կարևոր հնար մ'է: Կասկած չկայ սակայն դեղին բուժիչ գործութեան վրայ լուպոսի նկատմամբ, թէև մորթի հիւանդութեանց մասնագէտ Տ. Քեյլէր կ'տարակուսի թէ սպիացումն յարատեւ լինի: Իսկ բուն թոքակտի մասին՝ դեղին ազդեցութիւնն այնքան տարակուսելի է որ միայն իբրև յոյս քան իբրև սպացոյց պարտ է ընդունիլ: Ինքնայայտ է որ չափէն աւելի կ'ձանրանայ դուպերակային նիւթը ջնջելու դժուարութիւնն երբ ակտածէտ մաս ունը մարմնոյն մի կենսական գործարանին մէջ թաղուած են . . . :

Տանք նաև մի քանի տեղեկութիւններ Տ. Քոսի անձին և գործանոցին վրայ:

Բլաշէր Սթրասի (1873) Բենկեայը. — Տըքտոր Քոսի հասարկը գրեթէ հինգ ու կէս ոտք բարձր է, պնդակաղմ, թխաղոյն մազերով որոց ծայրերն սկսած են ալևորիլ. իր կերպարանը աննշան երևոյթ մը պիտի ունենար եթէ իր դէմքին ալաւոժութիւնն և կտրուկ կերպերն անոր կենդանութիւնն չտային: Բոլորովին գերմանական է իր տիպարն, բարձր ու ծանրախոհ իր ճակատը, միօր ինչ վեր քթին ծայրը, ցոյց կ'տայ նա որ անձանձիր ուսանող, բանւոր և իմաստասէր մ'է: Իր աչերը մանր են, մոխրագոյն, և բաղմամեայ մանրադիտակուն ալաւոժութեամբ:

թեաց պատճառաւ այնքան յոգնած են որ շատ զօրաւոր ակնոցներու կարօտ են տեսնելու համար: Տ. Քոխ կարգուած և տընասէր մարդ մ'է, իր կեանքը բաժնուած է ընտանեկան շրջանին և գործանոցին մէջ: Քիչ կ'ծխէ, աւելի քիչ կ'լսմէ և այնպիսի կանոնաւոր կեանք մը կ'անցնէ որ իր բոլոր առողջութիւնը պահած է իր առաջադրած նպատակին հասնելու: Տ. Քոխի ամենէ սիրելի գրօսանքն է լեռներու մէջ պոռոյտը, այնպէս որ ստէպ Սլապեան լեռներու օդը ծծելով՝ ժայռերէ վեր մագլէլու շատ յաջակողովիւն ունի:

Տ. Քոխի քորձանոցը. — Իր առանձին սրբավայրը ոչ ոք կարող է մուտ ունենալ. բայց իր հասարակային գործանոցը կ'գտնուի Քլոսդէր փողոցը, ուր յիսունի չափ պատանիներ, որոց մէջ կան նաև ամերիկացի աշակերտներ, կ'շարունակեն իրենց պակտեւորաբանական ուսմանքը: Այդ գործանոցը քառակուսի սենեակ մ'է՝ բարձր և լուսաւոր, և ունի բոլորակի սեղաններ որոց վրայ կ'երևին բազմաթիւ մանրադիտակներ: Պընսէնի կանթեղներ, զտուած ջրի ամաններ, մանրադիտական հատուածներ, կտրելու համար սառնալէն մեքենաներ և ամեն երեակայելի գործիչներ կ'գտնուին ուսանողին ձեռքին տակ պատրաստ: Կտրելի է տեսնել անդ ապակեայ ծածկովթներու ներքև զեռնախնձորի անհամար կտորներ սպիտակ մակերևութներով որոց մէջ հազուադիւտ պասիլներու խմբեր տնկուած են, պասիլներ՝ որոց աման վրայ կ'հսկեն ուսանողներն և ամեն որ կ'իշատադրեն: Ամեն կերպ պտուղներ իրենց վրայ գտնուած աղուամագով (mould) և սուսկով, չաքարի կամ մսի ջրեր միլիօնաւոր անտեսանելի կենսիկներով լի, դոնդողի խորշեր որ տեսակ մ'արգանդներ են ուր անթիւ կենսալի մանր էակներ կ'ծնին, բոլոր այս բաները ցոյց կ'տան այցելուին թէ ինչ տեսակ աշխատութեամբ և ինչ մեթոտով կ'զբաղին Տ. Քոխի գործանոցին ուսանողները: Նոյն տեղը կ'երևին նաև մանրադիտակով պատրաստուած շերտեր որ կ'սլարունակեն կղզիացած պասիլներու նմուշներն: Հոն ուրիշ մանրադէտի մը տակ կան կորած փոքրիկ արարածներ կարմրագոյն, այնքան մանր որ հազիւ տեսանելի են 700 տրամագծի չորութիւն ունեցով խոշորացոյցով: Եւ սակայն այս սիրուն և անչափս վախժալ սոսկալի որդիկներն են քօլէրայի անիծեալ պասիլներն որ միկրոպներով վխտացող երկրոս ճարակած և շատ տեղ աւերած են: Հոն կ'գտնուին նաև գաւառաձանկերով անդրասեան պասիլի թերերն, Օպէրմէյէրի կոր պատաղիչներն,

ահագին Պատիւոսի խոշոր սերմերն և՛: Իրաւի՝ տարօրինակ բան մ'է տեսնել այս լիովին աննշան արարածներն և մտածել թէ մէկ տարուան մէջ շատ աւելի մարդկային զոհեր կ'պահանջեն քան թէ առիւծներ ու վագրեր:

Ի՛նչ որ լինի Տոքտոր Քոխի նոր գիւտին ճակատագիրն, որու վրայ օրէ օր կասկածները կ'աւելնան և դեղին զօրութեան վըրայ շատ անուանի բժիշկներ, ինչպէս Վիէննայի Տ. Պիլլոթհ, Տ. Քովալքի, Տ. Շմից Անդվերբի, և ի վերջէ Տ. Վիլխոլ քըն. նադատական յօդուածներ գրած են, այս իրաւ է, որ նշանաւոր բժիշկն նոր դուռ մը բացաւ բժշկական զննութեանց և ինչպէս Պ. Քընան կ'ըսէ, ապագայ սերունդն՝ թողլով Սելէդիոյ իննըսունամեայ ծերունի ռազմագէտ և Բոմբերնիոյ հսկայ քաղաքագէտն, թերեւ իր նայուածքը պիտի դարձնէ Քլոսդէր փողոցի լռիկ բանւորին վրայ, իբրեւ ազնուագոյն քան ամենն:

Փ Շ Ր Ա Ն Ք

Արտասուք կանանց զօրաւորագոյն գէնքն է:

ՍԵՆՏԻ-ԷՎՐՄՈՆ

Մեծ գին ունի արտօսք. է այն ժպիտի բոյր:

Սիրեմ եւ մերք խօսիլ հետ աչաց սիրաբոյր:

Բայց բուն լեզու գերբնաիր՝ է միայն մի համբոյր:

Ա. ՏՀ ՄԻԻՍԷ

Ունայնատէր մարդը ակտրժ կ'զգայ լացնել զինք ուրող կինը. փափկասիրտ մարդը կ'վշտանայ սրայէս թէ ինք քափած լինէր այդ արտասուքը. եւ ոսկայն խանդավառ սէրը սաւայ միոյն անգրուրիւնը կ'վարձաարէ, մինչդեռ արհամարհանօք եւ բռնութեամբ միւսին բարուրիւնը կ'փոխարինուի:

ԼԱՂԷՆԱ

Սիրոյ համար քափուած առաջին արտօսքը շողակ մը կ'երեւի. երկրորդը մարգարիտ մը, իսկ երրորդն արտօսք մը: Ա. Բ.

Մարդիկ կ'սիրեն որ իրենց խօսին ազգերու իրաւանց վրայ. առոնք հիւանդներ ևն որոց տիեզերական համադեղի վրայ կ'խօսին:

ՎՈԼԴԵՌ

Ամեն անգամ որ ծիծաղաշարժ մարդու մը պատկերը կ'շինուի,
միշտ կ'գտնուի անձ մ'որ անոր կ'նմանի: ՆՈՅՆ

Նախախնամութեան շահը կ'պահանջէ որ առաքինութիւնը
երբեմն վարձատրուի: ՆՈՅՆ

Երբ վարտուն տարեկան մարդ մը բաւն հինգամեայ օրիորդի
մը հետ կ'կարգուի, կ'նմանի այն տգէտ մարդուն որ գիրքեր կը
զնէ իր բարեկամներուն կարգալ տալու համար: Ա. ՌԻԳՍԸ

Գեղեցիկ տղաներն զուարթ կ'ընեն մարդը
ՏԻԱՆ ԿՈՄՍՈՒՀԻ

Աղբատին ողորմասիրութիւնն է հարուստին բարիք ցանկալ:
ՆՈՅՆ

Աջաձակ ապիրատին փառասիրութիւնն է մեռելներ բաղել
ժառանգութիւններ կապտելու յուսով: Գ.

Գերիի մը գովեստը միշտ կ'ասկածելի է:
Գ.

Սիրուհիներն արեւային ժամացոյցներու ստուերին կ'նմանին,
արեւին հետ կ'անհետին: ԼԷՎԻ

Երբ տարփուհիդ կ'ինդ կ'ընես, բաւական լաւ գիւնի մը քացա-
լի կ'դարձնես: ՊԼՕՆՏԷՆ

Ճշմարիտ՝ անիմանալի է սիրահարի մը զուխը. կ'պաշտէ իր
սիրուհին, վասն զի առաքինի է, եւ կ'բարկանայ, վասն զի ա-
ռաքինի լինելէ հուզեր դադրիլ: Գ.

Չկայ լաւագոյն մի բան քան անէութեան սէրն, բայց նաեւ
չկայ լաւագոյն մի բան քան սէրն, եւ այս պատճառաւ աշխարհս
դեռ կ'տեսէ: ԺԻԻԼ ԼԸՄԵԴԻ

Հանդերձեալ աշխարհը գործունէութեան կեանք մը պիտի լի-
նի, վասն զի երջանկութիւնը կախումն ունի գործունէութենէ:
Մահը շարժման դադարում է. կեանքը լոկ շարժում: ԿՈՐՏՕՆ ԶՕՐԱՊԵՏ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ *

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ընկերային յօժարութեանց բաժանումը: — Այս յօժարութիւնները կ'տարբերին առարկային համեմատ, այդ առարկան լինելով ընդհանրապէս մարդիկ կամ մարդկային սեռի մի կոտորակը: Սոյն յօժարութիւնները կ'բաժնուին այսպէս, յարդասիրական, ընկերացական, ընդհանրական: Կան նաև յօժարութիւններ որ բարեկամութեան կ'պատկանին և կ'կոչուին ընդհանրական, քանի որ մեր ընտրութեան արդիւնք են:

Մարդասիրական յօժարութեան. — Այս յօժարութիւններն, որ ուրիշ բան չեն այլ ընդհանրապէս մարդկութեան սէրը, այլ և այլ ձևեր կրնան ստանալ: Ասոնց համանման հիմն է մարդու սէրն առ մարդն՝ իբրև մարդ միայն, և նպատակն՝ մարդկան բարիքն՝ առանց զանոնք ճանչելու և միայն այս պատճառաւ որ մարդկային ազգի անդամներն են: Մարդասիրութեան կ'տանի մարդս բարեխիղճութեան որ միայն կրաւորական և բոլորովին ներքին համակրութիւն մ'է, ապա՝ բարեգործութեան, որ էապէս գործօն յօժարութիւն մ'է և կ'տարբերի մարդասիրութենէ այս նկատմամբ որ իբրև ազատ անհատներու կ'ուղղուի մարդոց: Դարձեալ մարդասիրական յօժարութեանց բերմամբ է որ կ'զգանք հոգի, արհեստագործութեան և համասեռ ուրիշ զգացումներ, ինչպէս յարգ, զարմացում, պարկաշուկ և մեծարանք:

Համակրութեան յարակից զգացումներու մէջ կայ զգացում մ'որ մեծ պաշտօն ունի դաստիարակութեան մասին, և այս է հեղինակութեան բնույթը:

Հեղինակութեան բնույթ. — Մեր կենաց վրայ վճռական ներգործութիւն մը կրնայ ունենալ այն տրամադրութիւնն զոր կը տածէ ամեն մարդ արտայայտելու, անգիտօքն, ձևերը, բացարձակութիւններն և մինչև անգամ դադարեալներն այն մարդոց որոց հետ սովոր է ապրիլ: Տղայք որ մեղմէ աւելի կ'հնազանդին անգիտակցաբար իրենց բնական ձկտումներուն, քան

* Տե՛ս 1890 Ղեկանմ. ամսադիր, էրես 573

մեզ աւելի հակամէտ են նաև հետևողութեան: Ստէպ կ'տեսնենք՝ երբ անոնց պատմութիւն մը պատմուի և եթէ անոր չահաքքրին, որ խօսողին ձևերը, չարժումները, գէպին այլայլութիւնները կ'արտայայտեն: Այս է պատճառն որ լաւ չենք ուսանիր զուտ տեսութեամբ որքան գործնական դրութեամբ: Մի քանի կրթութիւններ և արուեստներ, երաժշտութիւն, պար, ձիավարժութիւն, սուսերավարժութիւն կարելի է ուսուցանել լոկ օրինակներով: Մի քանի բնական չարժումներ, ինչպէս յօրանջում, ծիծաղ և ջղային ցնցումներ անգամ անզգայօրէն կ'զրգուեն հետևողութիւն:

Հետևապէս վճռական աղղեցութիւն մ'ունին մարդոց վրայ միջավայրերը: Ընկերակցութիւնն, դպրոցական կեանքն ևս աշակերտներու վրայ ունին ներգործութիւն. նոյն իսկ ընտանիքին ընկերական յարաբերութիւններն ոչ նուազ կ'աղղեն մեր վրայ: Եթէ աղղեցիկ է օրինակն ծանօթութիւններ ստանալու մասին, ոչ նուազ աղղեցիկ է նաև առաքինական գործերու վարժութեան մէջ: Բարոյապէս ընկած մարդկան մէջ կան քիչեր որ օրինակներու պատճառաւ վատթարած չլինին: Նոյնպէս անոնք որ առաքինութեան բարձրագոյն աստիճանը հասած են ստէպ՝ իրենց մանկական հասակէն, առաքինի անձերու հետ յարաբերութիւն ունեցած են: Տարափոխիկ են կարգ կանոն և լրջամտութիւն, և այդ տարափոխութենէ օգուտ քաղած են բը. ժիշկներն, ջղային անկարգութեանց առաջն առնլու համար, ստէպ քաջառողջ մարդիկը հիւանդոտ անձերու հետ յարաբերութեան մէջ դնելով: Տարակոյս չ'կայ որ մի և նոյն միջոցը կրնայ ի գործ դրուիլ արդիւնտպէս երբ հարկ լինի մոլութեան դէմ մաքառիլ առաքինութեան տարափոխութեամբ:

Քանի որ դաստիարակն այնքան մեծ ներգործութեան միջոց մ'ունի, պէտք է որ զայն գործածէ: Պարտի նախ ինք լինի հետևելի օրինակ: Պարտի համակրութիւն զրգո է այն տղոց մէջ որ բարեսիրտ են և անոնց որ նուազ բարեսիրտ են, այնպէս որ առաջիններն միւսներուն զարգացման զրգիւ լինին: Բայց իր պարտքն է նաև անողորմելի լինիլ երբ տեսնէ որ իր հօտին մէջ հիւանդ ոչխար մը սպրդեր է: Բարոյական դաստիարակութիւն եթէ ոչ աւելի զօրաւոր գէթ աւելի արագընթաց է երբ խնդիրը չարայն քան բարայն վրայ է: Եթէ առաքինութիւնն, ինչպէս որ սովորաբար կ'ըսեն և քիչ շատ իրաւամբ, սովորոյթ մ'է, մոլութիւնն ևս սովորութիւն մ'է և այնքան աւելի արագ և յստա-

ռութեամբ կ'գրաւէ մարդս որքան որ իր ինքնասիրութեան
ու բնական կրից գոհացում կ'ընծայէ

Մանկավարժական Կերտութիւն. — Այս ամեն դիտողութիւն-
ներէ կ'հետեւի, որ մարդասիրական յօժարութիւններն շատ
կարեւոր դեր մը կ'կատարեն մարդու բարոյական և ընկերային
կենաց մէջ: Համակրական հակումներն ըստ կարի մշակելն ան-
հատական նոյնպէս հանրային երջանկութեան սատարել է:
Մարդկան մէջ միաբանութիւնն ու ներդաշնակութիւնն կա-
խումն ունին մեծ մասամբ այն համակրական յօժարութիւննե-
րէն որ քիչ շատ զարգացած են իւրաքանչիւրին սրտին մէջ:

Այսպէս սոյն յօժարութեանց մեծ նշանակութիւնն ի նկա-
տի առնելով է որ դաստիարակը պիտի հասկնայ թէ այս մասին
ինչ կարեւորութիւն ունի զգայնութեան դաստիարակութիւնը:

Բարեսիրութեան, քաղցրութեան և անձնազոհութեան յա-
տուկ սովորութիւններ, ողորմասիրութեան յաճախակի վար-
ժութիւններ, ինչ ձևով որ լինին, թշուառներու ողորմութիւն,
քաջաւերութիւն, համակրական խօսքեր, լաւագոյն միջոցներ են
տղոց ընկերային ձկտումները պարզացնելու, ձկտումներ որ, ինչ-
պէս արդէն ըսինք, մեծապէս պատճառ պիտի լինին իրենց ա-
պագայ երջանկութեան:

Ընկերայական յօժարութիւն. — Մարդասիրական յօժարու-
թեանց հետ պարտ է դնել անոնք որ բոլոր մարդկան չեն վե-
րաբերիր, այլ մարդկան խումբերու կամ ընկերութեանց որ ի-
րաց բնական բերմամբ կամ մարդկան կամքով կազմուած են:
Այս կարգի յօժարութեանց մէջ առաջին տեղը բռնողն է հայ-
րենի սէրը:

Հայրենասիրութիւն. — Բազմադիմի և վաժուկ զգացում մ'է,
ինչպէս նաև բարձր և ազնիւ: Իրօք՝ զանազան տարրներէ կ'բաղ-
կանայ: Այն հողին, այն սահմանափակ երկրին սէրն է ուր մեր
մանկութեան ժամանակ սնած ենք. նոյնպէս մեր նմաններուն
համար տածուած սէրն է, և մինչև իսկ անոնք որ մեզի անծա-
նօթ են մեր սրտին մէջ կ'միանան իբրև հայրենակից: Հայրենասի-
րութիւնը հիմնուած է նաև համանման շահերու, սովորու-
թեանց, օրինաց, պատմական, լեզուական և այլն հանգամանաց
վրայ:

Թիւն բնածին զգացում, հայրենասիրութիւնը տեսապէս և
գործնապէս կ'զարգանայ երբ մարդս կ'ուսումնասիրէ իր բնա-
կած երկրին պատմութիւնն, աշխարհագրութիւնը, գրականութիւնը.

թիւնն ու օրէնքն և անոր շահուց և իրաւանց ըստ կարողու-
թեան պաշտպան կ'գտնուի: Գործակցական ոգին, այսինքն յարակ-
ցութիւնն որով խումբ մը մարդիկ աշխատակից, վիճակակից և
կալուածակից կ'գտնուին, նոյն տեսակ զգացման արդիւնքն է:
Ընկերակցութիւնն որով տղայք դպրոցի գրասեղաններու վրայ ի-
րարու կ'կապուին համակրական շատ գովելի բնազդ մ'է: Այլ
զգան որ համանման աշխատութեամբ միացած են, այս է ուսումնի՝
որ նոյնն է ամենուն համար, նոյն խաղերուն կ'մասնակցին,
շատ տարիներ միասին կ'ապրին և կերպով մ'անգէտս կ'կազմեն
ընտանիք մ'այն ընտանիքին մօտ որու կ'պատկանին արեան կա-
պերով: Այս ևս սիրագին զգացում մ'է որ ընտիր և դաստի-
արակիչ արդիւնք առաջ կ'բերէ: Ընկերակցութեան ճշմարիտ ո-
գին ոչ նախանձ, ոչ թշնամանք և ոչ քսութիւն կ'զրգուէ, այլ
անձնութիւնութեամբ, անկեղծութեամբ և փոխադարձ օժանդա-
կութեամբ կ'սնանի: Այս զգացումն մշակելն աշակերտներու
մէջ ընկերային պարտաւորութեանց կատարման հեշտիւ վար-
ժել է զանոնք, պարտաւորութիւններ՝ զորս ապագային մէջ ու-
նին ի գործ դնել:

(Շարունակել)

Շ Ո Ւ Շ Ա Ն

(ԻՄ ՅԵՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ)

Այս՝ յիշումեմ այն ժամանակը
Երբ դու գգեցար ծիրանի բօպան
Երբ բեռդ դրիր իմ բեռի տակը
Դաշտերը եղան մեզ գթօտարան . . .
Ինձ հարցնում էիր, — ո՞ն, ճայնդ էր անուշ.
— Այս ժամը քեզի անուշ է, — Անուշ . . . :
Երբ սրտիս ցաւը, — ցաւ պատանեկան, —
Յայտնեցի քեզի անհուն երկիրդով
Թույլացան ծունկքս, ոտքիդ տակ ընկան
Անփութ գլուխս, սիրտս մորմոքով . . .

- Դու խա՞ղ ես անում, մանո՛ւկ փաղաքուշ,
Միքե այդ լացը անո՞ւշ է . . . — Անո՞ւշ:
Երբ խօսում էի, սեր էի երգում,
Սե՛ր, ո՛ր իմ հոգւոյս տիրող խորհուրդներ,
Միայն ժպտելով էիր ինձ ասում,
— Քարոզում ես դու շարունակ ինձ սեր,
Ո՛վ դու պատանեակ, եղի՛ր միշտ զգուշ
Լոկ մտերմութիւնն անուշ է: — Անուշ:
Յիշումեմ: Մի օր եկար ինձ ասել,
Թե հայրիկիդ հետ կերբաս վրաստան:
— Ապառաժ լեռներ մեզ են բաժանել
Գուցէ չի տեսներ իրար յաւիտեան,
Սակայն ինձ գրե՛ց նամակ սիրանուշ
Բարեկամութիւնդ անուշ է . . . : — Անո՞ւշ . . . : —
Դեռ, չգիտեի իմ վիշտը յայտնել
Դեռ, չէր շնորհուած ինձ կարողութիւն,
Ես չէի կարող քո սերը երգել
Նորանով գտնել մխիթարութիւն:
Ինձ ծրարեցին ցաւեր տրտմանուշ
Եւ անման վիշտը անուշ էր, անու՛շ:
Անցաւ մի տարի: Իբրեւ ուսանող,
Քեզ համար եկայ մինչեւ վրաստան,
Զի զբտայ մի մարդ ինձի կարեկցող,
Ո՛ր տեղդ ցոյց տար, անման Շուշա՛ն.
Երբ անցնում էի իբրեւ մի ապուշ
Կինտօն ծաղրում էր. — անո՛ւշ է. անո՛ւշ . . . :
Մի օր Խօջա վանք, հեռի մի անկեան,
Այսպէս էր գրուած մարմարի կրծքին:
« Անբաղդ Շուշանայ կանգնի մահարձան,
« Որ բռնի եղէ իշխանի մի կին . . .
« Հարսնարանի հարսն գեղանուշ
« ԶԱնձն իւր սպաննեաց ձայնելով՝ — անուշ . . .

ԿԱԼԱՆԱԽՈՐՆ ԱՌԹԹԵՆՆԻԿ

(ՀԵՊԻՆԵՆԻՆ)

Ո՛վ բիբեռնիկ իմ փափկաբէ,
Անեղ բանտիս մէջ անաբէ,
Ո՛ւմ ելանես դու խուզարկու,
Թողեալ ծաղկանց ջքնաղ ածու:
Ո՛ն ջիբ ասդին ափունք դալար,
Որ հիւրընկալ քեզ արտ ըլլար՝
Ոջ վարդենիք եւ մանուշակ
Եւ ոջ աղբերց ուխտ անուշակ:
Այլ աստ պարզի յանդիման քեզ
Տեսիլ դժնեայ եւ աղեկեզ,
Փոխան երգոց քաղցրահնչիւն՝
Լսկ շղթայից լսուի շաջիւն:
Հոս լաց ու սուգ եւ հեծեծանք՝
Որ կորնչին անարձագանք,
Եւ կեանք թշուառ եւ յուսաբեկ
Որ մխիթար ջուհի երբե՛ք:
Հապաք բիբեռն իմ ոսկեբէ,
Ե՛լ դու շուտով բռիւր քեբէ,
Դէպ ի դաշտեր անուշաբոյր՝
Որոց զարուն տայ բիւր հրապոյր:
Գնա՛ ծըծել դու օղ մաքուր
Որոյ համար հեծեմք ի գուր
Եւ կապուտակ երկնից ի տես
Յնծա՛, խալտա՛, գուարբերես:
Գնա դիտել այգուն ի շող,
Զխարդ փայլի ի վարդին ցօղ.
Ինչպէ՞ս առուակը հանե մըմունջ
Ինչպէ՞ս ծաղկունք կապեն վառ փունջ:
Գնա՛ բռի՛ր մի՛ կար աստ մի՛ . . .
Այլ կաց եւ լուր ինձ վայրիկ մի.
Երբոր անցնիս սար լեռ ու ձոր
Հասնիս գուարբ բլրի մ'ստոր:

Հոն կայ խորհիք եղեգնաշէն
Որո՞ւ առուակ մ'անցնի քովէն
Եւ դրան մօտ գտնես մի գոյգ
Մանկունք խարտեաշ ժիր եւ առոյգ:
Դու մօտեցի՛ր զուարթաթոխ
Դգուէ մեղմիկ նոցա քարթիջ,
Մինչեւ մա՛կունք պնդեալ զհետ
Ջանան բռնել քո քղանցքէդ:
Մոլորագիւն նոցա քայլեր
Առաջնորդէ սար ձոր ու լեռ,
Մինչեւ հասնին ո՛հ անմրկ
Բանտիս անեղ որմոց հանդէպ:
Աղերսանաց իմ առաջի
Բացուին դռներ կուռ երկաթի
Եւ ես ի գիրկ նոցա սիրոյն
Մոռանամ բաղդս անագորոյն:

30 Նոյեմ. 1890
Իզմիր

ՌԻԼՈՒԽԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՈԳԻ

Զ.

Այս շահադիտական ամուսնութիւններն՝ որ ունենոր
ընտանեաց մէջ սովորական եղած են, արդէն միջին և ըս-
տորին չըջաններու մէջ ևս կ'տեսնուին: Օրինակը տարա-
փոխիկ է, մանաւանդ երբ բարձրէն կ'դայ, մանաւանդ
երբ դրամն ամեն զղացումներու և դործերու առանցքը
կ'դառնայ: Մի և նոյնն է պայմանն՝ օժիտը, դրամն. տար-
բերութիւնը լոկ քանակութեան մէջ է: Մի և նոյն պայ-
մանն է որ կ'որոշէ և ստէպ կ'թունաւորէ օրիորդին ա-
պագայ կեանքն, եթէ այդ պայմանին միացած չէ գէթ

մասամբ սէրը: Սմուսնութեան թեկնածու երիտասարդին կամ, լաւ եւս ըսել, արքուն մարդուն ընդհանրապէս առաջին ու վերջին հարցումն է այժմ. — Ի՞նչ ունի օրիորդըն. — Կանխաւ գիտեն ծնողք այդ անողորքելի պայմանն եւ փոքր ի շատէ պատրաստութիւն տեսած են՝ մեծամեծ զրկանաց գնով, որպէս զի գումար մ'ի պահեստի դնեն եւ իբրեւ օժիտ ընծայեն: Ուստի վայ այն տան հօր որ ունի շատ աղջիկ այլ քիչ գրամ, ունի անմեղ եւ ընտիր գոհարներ, սիրուն զաւակներ իր շուրջն, այլ կ'տեսնէ ոսկետենչ ծակ աչքեր դուրսը: Ի՞նչ մեղք ստէպ սուգի օր մը կ'գառնայ այն օրն երբ կ'գան, միշտ տրտում դէմքով, աւետելու ընտանիքի հօր որ իրեն աղջիկ զաւակ մը ծնաւ: Ի՞նչ անդթութիւն. գողգոջուն ոտքով կ'մըտնեն այժմ հայ աղջկունք ընկերութեան մէջ, որ կարծես անկոչ հիւրեր են, եւ կենաց սեղանին մօտ աթոռ մը գտնելու համար չգիտեն թէ ի՞նչ ընեն: Սողա՞ն թէ սոնքա՞ն, քալե՞ն թէ պարեն, խոնարհի՞ն թէ շփանան, կըրթուի՞ն թէ տգէտ մնան, բնակա՞ն, անդարդ եւ անշուք երեւին թէ ոչ հազուին, շքուին, շպարին, եւ երբեմն մերկ ներկային. ի մի բան, դառնո՞ւկ, աղաւնի, տատրա՞կ դառնան, թէ ոչ կատու, աքիս, վագր լինին, քանի որ հայ կտրիճներն սկսած են իրարու հետ շփոթել համեստութիւն ու լըբութիւն, անմեղութիւն եւ մեղապարտութիւն, պարզասիրութիւն ու պճնասիրութիւն, տնասիրութիւն ու տնաւերութիւն, կըրթութիւն ու տգիտութիւն եւ մինչեւ իսկ գեղեցկութիւն ու տգեղութիւն՝ ի սէր ոսկեոյ, յանուն նիւթապաշտութեան եւ աշխարհասիրութեան: Այ՛ո, բարոյական աղնիւ զգացումներու, բանականութեան փրկաւէտ խորհուրդներու այս վատթարացման եւ շփոթութեան առջեւ, անշուշտ շուարած կ'մնան առ հասարակ հայ աղջկունք: Ի՞նչ ընեն, երթան ծովը նետուին, թէ ոչ հարուստ աղջկանց մազերը փետեն: Վասն զի մինչդեռ սեւ բաղդը սովորաբար կ'հալածէ չունեւոր օրիորդն, որ իբրեւ մեղապարտ կ'ըջի իր ծնողաց եւ աշխարհի առջեւ, մինչդեռ կ'գայ ժամանակ մ'ուր հա-

ուաչելով կ'սկսի ուտել հաց մ'որ համ չունի, զի յատուկ տուն չունի, կրկնապատկել որդիական սէր մ'որ ու վոխարէնն այլուր կ'փնտռէ, անդին ունեւոր աղջիկներ, թէ և ոչ բազմաթիւ, կ'յուսան շինել իրենց բաղդն չէ թէ միշտ իրենց ներքին արժանեաց շնորհիւ, այլ դրամի զօրութեամբ, դրամ որ իրենց ձեռաց մէջ կերպ մ'արտօնագիր կ'գառնայ այնպիսի յիմարութեանց որ չունեւոր աղջկան մը վրայ աններելի յանցանք պիտի համարուէին . . . :

Գոնէ հայ աղջկունք իրենց բաղդին տիրուհին լինէին. գոնէ ունենային այն հանգամանքն որով կարելի է անկախ դիրք մը վայելել, պատուաբեր վիճակ մը ստեղծել և աննկուն յարատեւութեամբ մաքառելով մարդկային անշահ սովորութեանց և անիրաւութեանց դէմ նոր հորիզոններ բանային իրենց առջև գործունէութեան զանազան ճիւղերու մէջ: Բայց ոչ, այլ և այլ պատշաճութիւններ, որ նշանակութիւն չունին, պիտի գերեն տակաւին իրենց կամքը, և պիտի բռնադատեն զիրենք համակերպիլ ու զոհուիլ:

Է.

Այսպէս մէկ կողմէ սիրոյ ամուսնութիւնները կ'նուաղին, միւս կողմէ կ'աւելնան դրամական, պատշաճական, բաղդախնդրական միութիւնները գաղթային հայոց մէջ և զանազան կերպով կ'կատարուին:

Ահա ձայն կ'ելնէ թէ Պ. Ն . . . արդէն ծանօթ իր ղեղի ու անկանոն կենօք, մտադիր է կարգուիլ: Կայծալի արագութեամբ այդ լուրը կ'տարածուի ամեն տեղ և ամուսնացու օրիորդներու մէջ իրարանցում մը կ'զրգռուէ: Անտարակոյս եթէ ոչ լաւագոյն սիրտը, մեծագոյն օժիտը յաղթանակը պիտի տանի: Այս դիտեն ամուսնացուները թէև, բայց շատեր անվճատ կ'նետուին ասպարէզ նորանոր հրապոյրներով և իրենց բաղդը կ'փորձեն: Իսկ Պ. Ն . . . ոչ միոյն դուռը կ'զարնէ և ոչ մի առաջարկ

կ'ընէ: Օտարի դէմք մը, դիմակ մը կ'հագնի ներկայ պարագայիս մէջ: Նա աչք չունի որ տեսնէ, սիրտ չունի որ սիրէ ու ընտրէ, կամք չունի որ իր ամուսնութիւնը վճռէ, թէ և քիչ մ'առաջ ամեն գիշեր կնային համաստեղութեանց մէջ կ'քծնէր, կ'շոյէր ու կ'թռէր: Կարծես թէ բոլոր աղջկունք, ինչպէս երբեմն, վանդակներու մէջ փակուած արարածներ են իրեն համար, կարծես թէ հին ժամանակներու աղջիկտեսի արարողութիւնը դեռ կ'տիրէ մեր մէջ: Թեկնածուն նպատակն ինքնայայտ, պարզ է: Անուղղակի սակարկել օրիորդներու ծնողաց հետ և գումար մը, ստուարագոյն գումար մը ձեռք ձգել քան թէ ընտիր կենակից մը: Իր անձն աճուրդի դրած, ամենէ աւելի վճարողին սպասարկուն, մանկլաւիկը լինելու պատրաստ է: Ուստի իր խնամելութեանը կ'գործեն, հարուստ աղջիկներու դռներն ափ կ'առնեն, և կ'սկսին ներքողներ կարդալ ընտրելի փեսացուին այլ և այլ բարեմասնութեանց վրայ՝ ըստ կարգի փափալով կարևոր դրամական պայմանը, Բանակցութիւններն օրերով կ'շարունակուին: պահանջուած գումարը որ ըստ վիճակի, հաղար, երկու հաղար, մինչև երեք հաղար ոսկւոյ կ'հասնի, բաւական մտառանջութիւն կ'պատճառէ ծնողաց: Բայց ընտրելի հարսնցուն աւելի մեծ արժէք ունի քան ոսկին: Ստոյգ է: Միայն Պ. Ն . . . խոհեմ, հեռատես մարդ է: հարուստ է և գործունի, չէ թէ իր այլ իր ապագայ կենակցին «խոյ» համար, անոր կենաց ամեն դիւրութիւններն ապահովելու համար այդքան պահանջող է: Ուստի անողորքելի կ'մնայ այդ կետին վրայ և կ'դիտէ որ առաջարկեալ օրիորդներու մասին խնամիներու կողմէ յերկրուած գովեստներն այնքան աւելի ծանր կ'կշռեն որքան որ օժտական գումարը թեթեւ է: Սակայն ինք՝ թեկնածուն, գովեստներէ բռնուող անձ չէ. վաճառականի պընդասրտութիւնն ունի մինչև իսկ ամուսնական խնդիրներու մէջ: Երկայն մաղերու, փայլուն աչերու, անուշ դէմքի, զգայուն ու բարի սրտի այնքան չէ սիրահար որքան կըրիկ ոսկիին: Ոսկին գերակշիռ հրապոյր ունի իր

առջև, գեր ի վեր է քան գեղեցկութիւն, շնորհ, առա-
քինութիւն, հետեւապէս իր ընտրութիւնը խոշորագոյն
օժտական գումարին կողմը կ'հակի: Ի՞նչ փոյթ Պ. Ն. . . ին
համար եթէ հոգւով ու մարմնով տգեղ է օրիորդն, ի՞նչ
փոյթ եթէ բնութեամբ, դաստիարակութեամբ և ճաշա-
կով իրեն անյարմար է, դրամն ամեն բան կ'ծածկէ, կը
գեղեցկացնէ, այս է իր հաստատ համոզումն, և եթէ իր
առած կնոջ հետ կենակցութիւնն անհնար լինի, եթէ մի
քանի օրուան մէջ նոր հարս ու փեսայի մէջ անհամա-
ձայնութեան և դժտութեան պատճառներ ծագին, ի՞նչ
հոգ. աշխարհս մեծ է և կիներ անպակաս . . . : Միւս
կողմէ՝ ծնողք Պ. Ն. . . ի առջև վարանելու և բանաւոր
որոշում մ'ընելու միջոց չունին և ոչ իրենց դասեր կամքն
իմանալու փափաք, այլ այնքան աւելի շուտ համակեր-
պելու կ'փութան ծանր պայմաններու որքան որ հրապա-
րակի վրայ ամուսնացու օրիորդներու բաւական ստուար
գունդ մը կ'տեսնեն մրցակից և իրարու դէմ դաւադրող,
միշտ չունեւորն յուսահատ ասպարէզէն քաշուելու ըս-
տիպուելով, որքան որ առիթը ձեռքէ հանելն անխոհե-
մութիւն կ'համարին, քանի որ տարիները շուտ շուտ կը
սահին օրիորդներու գլխուն վրայ և անխնայ հարուա-
ծելով գեղանի ծաղիկներ, ամուսնական պայմաններու
դժուարութեանց հետ յարատեւ ամուրութեան տաղնա-
պալի հաւանականութիւնները կ'աւելցնեն: Ուստի փոփո-
խակի խօսկապ կ'տրուի, կանխաւ պայմանեալ դրամն
առնուելէ ետք՝ պսակը կ'կատարուի, և, մինչ օրիորդն
այ՝ կ'արտասանէ խորանին առջև՝ իր սիրտն այնքան հե-
ռու է թերեւս իր օտարագէմ ամուսինէն՝ որքան ամուս-
նոյնն իրմէ: Այս տուրեւառի մէջ ո՞վ է ուրեմն չահաւորն,
հաճան թէ փեսան: Անշուշտ փեսան: Պատրանքը շուտով
վրայ կ'հասնի և ապա բաժանումն, եթէ երբէք կար այդ
միութեան մէջ կապ բարոյական, բաժանումն մերթ-
դաղտնի, մերթ հրապարակային, այլ միշտ դայթակղելի
. . . : Այս է սովորաբար դրամական ամուսնութեանց
աղէտալի վախճանն: Կինը միշտ զոհ, միշտ գերի անագո-

րոյն սովորութեանց. մարդն ազատ, անխիղճ և անպատկառ:

Իսկ աւելի անյարմար, աւելի ծիծաղելի ամուսնութիւններ ոչ միայն տարիքի և բնաւորութեանց տարբերութեան մէջ կ'երևին, այլ և կացութեանց: Մտաւորական ու բարոյական յատկութեանց կողմէ ամենէ աննշան անձը ստէպ բարձրերն որս, աղջիկ կ'փնտռէ, կ'փնտռէ աղջիկ մ'որ ունենայ ամեն բարեմասնութիւն, ամեն գեղ ու շնորհ, ամեն կրթութիւն ու տաղանդ և մանաւանդ հարստութիւն, մինչդեռ ինք՝ հետամուտն՝ այլ ինչ չ'ունի, եթէ ոչ զոյգ մը ձիգ ոտքեր, պարապ գլուխ, պարապ քսակ, սև աչեր, սև պեխեր և սրամէտ քիթ մ'որով կ'պարծի: Եւ սակայն կ'գտնուին եթէ ոչ օրինորդներ, ծնողք որ այդպիսի մարդամեքենաներու կ'զարնուին, աղջիկ տալու տրամագրութիւն ցոյց կ'տան, յուսալով որ իրենց պաշտպանութեամբ այդ անտաշ նիւթերն կրնան նրբանալ և մարդու կարգ անցնիլ: Իսկ ծընողական շահամուլտեան քանի քանի օրիորդներ կ'զոհուին, օրիորդներ՝ որ թէև բարձր ճակատագրի մը պատրաստուած են իրենց բնական և ստացական ձրիւք, թէև իրաւունք ունին յուսալու երջանիկ ընտանեկան կենաց, բայց ստէպ բռնութեամբ կ'նետուին բիրտ մեծատան մը, կամ քարասիրտ խաղամուլի մը, կամ ոսկեղօծ շառամբ բեռնակրի մը ծօցը: Այս տեսակ անշահ միութեանց մէջ ոչ միայն ամուսնութեան հիմնական պայմաններն անտես առնուելով ընտանեկան միւլութեաց դուռ կ'բացուի, այլ և կրթութեան և ուսմանց անգնահատելի օգուտներու վրայ թերահաւատութիւնն օրէ օր կ'աւելնայ, ի շնորհս մեր ընկերական արդի վատ սովորութեանց և բարուց:

Երբ այսպէս բաղդն և ստէպ ոսկին կ'վճռեն աղջկան մը ճակատագիրը, երբ հոգւոյ գեղ, մարմնոյ շնորհ, մտքի հրապոյր առ հասարակ անտես կ'անցնին, երբ ընտանեկան լաւ կազմութեան և բարօրութեան տարրական պայմաններն անգամառ ոչ ինչ կ'գրուին, ինչպէս կ'ուղես որ օրինորդ մը հաւատայ սիրոյ անկեղծութեան և կրթութեան

զօրութեան, ինչպէս կ'ուզես որ ծնողք կարենոր դատեն իրենց աղջկանց համար մտային բարեմասնութիւններ ուրոց վրայ շարունակ գովեստներ կ'լսեն առանց դործնական արգիւնք մը տեսնելու: Ուստի հայր եղիր, սիրտ հօգի մաշեցուր զաւկիդ ընտիր դաստիարակութեան տարերքը տալու, սորվեցուր անոր մի քանի լեզու, դաշնակ, պար և ամեն ինչ որ ընկերութեան մէջ կ'գնհատուի, որ ընտանի կենաց զարդն ու երջանկութիւնը կը կազմէ և բարեբաստիկ ապագայ մը կ'խոստանայ, կ'ըսեն, և ապա յուսած, որ յարմար, ազնիւ փեսայ մը գտնես, այնպէս որ դոհարիդ արժէքը ճանչէ և զանի ճշմարտապէս սիրէ՝ իր կեանքն անոր երջանկութեան նուիրելով: Սնշուշտ բնական է այդ յոյսն, բայց միթէ իրագործելի է միշտ ամուսնական արդի անշահ պահանջումներուն նաշելով: Շատ անգամ այդ բարի այլ ոչ շատ հարուստ հօր առջև պիտի ելնէ սրտով ու մարմնով հալած մաշած բաղդախնդիր հետամուտ մը, կամ բռնասէր, կոշտ մեծատուն մը: Խեղճ հայրն ո՞րն ընտրէ, ո՞չ մին և ոչ միւսն է արժանի իր զաւկին, և այս դժուարին վիճակին մէջ պիտի ստիպուի ըսել: Ի՞նչ օգուտ ունին աղջկանս մտքի և սրտի լաւ յատկութիւններն, քանի որ մին անոր ստակին աչք ունի, միւսն անոր դահիճը պիտի լինի: Կան նաև պարագաներ ուր կնորաներ կ'յաջողին բարեկիրթ ու հարուստ օրիորդներ հրապուրելու մի միայն սիրոյ դիմակով: Երբ մի անգամ անոնց միտքն ու սիրտը լաւ մը կ'գրաւեն, դրամական խնդիրը կ'յուզեն, ստէպ խորհրդակից ունենալով իրենց սիրուհիները: Ծնողք երբեմն կ'հարկադրին զիջանիլ այդ դիմակաւոր հետամուտներու պահաջմանց, տարբեր ելք չգտնելով, երբեմն կ'մերժեն, բայց առեւանգուած վախնալով ի վերջէ տեղի կ'տան: Այսպիսի պարագայից մէջ շատ աղջկունք սովորաբար չեն գտներ ինչ որ կ'յուսային ընտանեկան յարկին տակ՝ երբոր դիմակները բացուին: Դժբաղդապէս այս ընթացքը սովորական եղած է թէ միջին և թէ ստորին դասակարգերու մէջ: Անտարակոյս կան բացառութիւններ,

բայց հաղուադէպ են, վասն զի հաղուադիւտ են այն ան-
ձինք որ իրենց գործունէութեան և տաղանդին վրայ
դնելով իրենց ապրուստի յոյրը, իրենց արժանապատ-
ւութեան չեն թողուր դրամական կէտն իրրեւ հիմնական
պայման միութեան առաջարկել, նկատելով զայն իրրեւ
արատ իրենց անկեղծ սիրոյն, և քաջ գիտեն որ դրամա-
բեր կլինն կ'ըներէ նաեւ իր հետէ՞ այնպիսի արտակեգրոն
բնաւորութիւն և քմածին փափաքներ որ եկած գանձը
շուտով կ'սպառի և իր տեղը կ'ընդուն թարոյական անտա-
նելի դատարկութիւն:

Եզրակայնելով մեր խօսքն՝ ահա՛ այս ամուսնական
վատ սովորութեանց մէջ պարտ է փնտռել ընտանեկան
գոթադղութեանց բուն պատճառները: Ահա այս տեսակ
անյարմար, անբնական ամուսնութեանց պատճառաւ կը
ծագին ընտանեաց մէջ անհաւատարմութիւն, չնութիւն,
գոթութիւն, կռիւ, բաժանում և ի վերջէ՛ ընտանեկան
սրբութեան ջնջումն և աղգային մարմնոյն քայքայումն:
Հետեապէս ձեռնհաս կրօնական իշխանութիւնները
պարտին նախ այս ամուսնական զեղծումներու առաջն
առնելու միջոցները խորհիլ և ապա ամուսնական օրինաց
մէջ մուծանել այն ամեն կարեւոր փոփոխութիւններ որ
նպատակ ունենան ընտանեկան անկեղծ և սիրայօգէ մի-
ութեան հիմունքն ապահովել: Այս ապահովութիւնն ոչ
նշանտուրք կրնայ տալ և ոչ պսակն, որ պարզապէս պաշ-
տօնական արարողութիւններ են, այլ հոգիներու ինք-
նայօժար և ընտրական կապակցութիւնն, անկախ ամեն
անձնական և դրամական նկատումներէ: Եթէ մեր կրօնա-
կան իշխանութիւնն, ինչպէս այժմ, բաւական հա-
մարի իրաց արդի յոռի վիճակէն ծագած ամուսնական
դատեր տեսնել, հաշտարար միջոցներով ընտանեկան
խռովութեանց վերջ տալու յուսով, առանց այր ու կը-
նոջ անհամաձայնութեան իսկական պատճառները հե-
տադատելու և օրինական դարմաններ հոգալու, հաշտու-
թիւնն անհիմն պիտի լինի և ընտանեկան անկարգու-
թիւններ օրէ օր պիտի աւելնան:

Ե Գ Ի Պ Տ Ո Ս

Թէև սրինքսներու այս երկիրը հանելուկ մը չէ այլ ևս քաղաքակիրթ Եւրոպայի համար, թէև հնագէտներ կ'հետադադարեն անդուլ անոր խորհրդաւոր անցեալն և կ'ըւստարանեն անոր պատմութեան գաղտնիքը, թէև իր աշխարհագրական և տեւարական դիրքով Եգիպտոս մեծ կարեւորութիւն ունի քաղաքական աշխարհի առջև, սակայն հայոց համար հանելուկ մը կ'երևէր սոյն երկրի հայ գաղութականութեան դրութիւնը, վարչային, տնտեսական և կրթական կացութիւնն, որ զգալի յառաջդիմութեան նշաններ չէր ցուցնէր։ Այդ հանելուկը լուծելու համար երբեմն Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ քննիչներ զրկուած են և տեղեկագիրներ պատրաստուած, բայց առանց իսկական արդիւնք մը յառաջ բերելու։ Յետոյ նշանաւոր անձնաւորութիւններ անտարակոյս փոյթ աւարած և ստէպ յաջողած են ազգային հիմնարկութեանց բարւոք ուղղութիւն մը տալ, բայց արտաքին խռովիչ ազդեցութիւններ և մանաւանդ կրօնական իշխանութեան անտարբերութիւնն և անկանոնութիւնն այդ ջանից յաւատութեան արդելք եղած են։ Հարկ չ'իյա յիշատակել այն ցաւալի երկպառակութեանց պատճառներն որով՝ տարիներ յառաջ՝ այնքան ծանրապէս տուժեցին ազգային արժանապատուութիւնն և ելմտական վիճակը։ Բայց Եգիպտոսի ազգայինը այնպիսի միջավայրի մը մէջ կ'գտնուին որ չէին կրնար անտարբեր մնալ այդ տխուր վիճակին առանց հայ անուան արատ բերելու և օտարներու առջև նշաւակ լինելու։ Ուստի վերջին տարիներս կազմելով սահմանադրապէս ազգային ժողովներն և ապահովելով բարձրագիւր և ազդեցիկ ազգայնոց աջակցութիւնն սկսան գործել և Գեր. Իշխիլիւեան Մատթէոս Սրբազանն առաջնորդ ընտրել։ Գովէլի էր այս ընտրութիւնն, վասն զի Իշխիլիւեան Սրբազանն կարող էր իր խոհական գործունէութեամբ օրինաւորութիւնն ու բարեկարգութիւնը հաստատել ազգային գործոց շինութիւնն առաջնորդել։ Արդարեւ՝ իր աշխուրջ պաշտօնավարութեան շնորհիւ՝ շատ զեղծումներ վերցան, զանազան կնճռոտ խնդիրներ լուծուեցան և Գահիրէի ազգային սնտուկն գոյացուցիչ վիճակի մէջ մտաւ։ Անտարակոյս տեղւոյն Խորենեան

շարժարանն ևս իր անհեալ վիճակէն պիտի վերականգնէր եթէ Գեր. Առաջնորդն իր պաշտօնը շարունակէր: Մեր ստացած տեղեկութեանց նայելով՝ Իզմիրլեան Սրբազանն ազգոգուտ խորհուրդներ ունէր այդ կրթական հաստատութեան մասին, որու 40 ոսկւոյ չափ ամսական ծախքն փափաքելի արդիւնքը չէն արտադրեր և այդ ընթացքը պատիւ չբերեր Գահիրէի պէս ծաղկեալ քաղքի մ'արթուն և գործունի հայոց, որ, սակայն, ամեն դիւրութիւն ունին իրենց դպրոցն բարեկարգ և արդիւնաւոր դրութեան մը վերածելու, եթէ միայն կամք ունենան և հարկ եղած զոհողութիւնն ընեն ի սէր ազգային մանկտւոյն:

Գեր. Իզմիրլեան Սրբազանի հրաժարականն, որու առիթ տուած են մասամբ իր առողջական վիճակն, և ըստ մասին խուլ դժգոհութիւն մ'որու շարժառիթն անյայտ կ'մնայ միշտ, մեծ ցաւ պատճառած է ընդհանրապէս Եգիպտոսեակ ազգայնոց: Գաւառ. Ժողովն ակամայ ընդունած է այդ հրաժարականն՝ որու պատճէնն թէև ունինք, բայց զանց կ'ընենք հրատարակութիւնն, արդէն հայ օրագիրներու մէջ տպուած լինելով, և կը հրատարակենք միայն Գահիրէի Գաւառ. Ժողովին պատասխանաւ Գեր. Իզմիրլեան Սրբազանն:

ԳԵՐԱՊՍԻԻ

Տ. ՄԱՏՈՒՆՍ Ս. ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

Նախորդ Առաջնորդ Հայոց Եպիսկոպոս

Սրբազան Հայր,

Վիճակին Ազգային Գաւառական Ընդհանուր Ժողովն, Վարչութիւն և Ժողովուրդ մինչ անհամբեր կ'սպասէին Ձեր Գերապատուութեան բարեբաստիկ վերադարձին Եգիպտոս և ահա ժամանեց Ձեր 10/22 Դեկտ. 1890 թուակիր դրութիւնն ուղղեալ առ Վսեմ. Ատենապետն Ընդհանուր Ժողովոյ: Ձեր Գերապատուութիւնն նոյն դրութեամբ կը կրկնէ թէ ամեն ողջ պահիկ միջոց չեն զօրած ընտանեցեկու զինք Եգիպտոսի կլիմային, որ ծանրապէս կը խանգարէ իւր առողջութիւն, ուստի այս էական պատճառաւ՝ համոզմամբ և սիրայոժար կուտայ զիւր հրաժարական յառաջնորդութենէ Վիճակիս:

Ընդհանուր Ժողովն, որ կը փափաքէր դեռ երկար տարիներ տեսնել Ձեր Գերապատուութիւն յաթոռ Հովուութեան գաւառիս, տեղի տալով մէջ բերուած հարկեցուցիչ պատճառին առջև, ցաւօք սրտի ստիպումով և ընդունիլ զհրաժարական Ձեր Գերապատուութեան, այլ սակայն իւր 7/19 Փետրուարի նստին մէջ տուած միաձայն որոշման համամատ՝ քաղցր և նուիրական պարտականութիւն կը համարի հանդերձ Վարչութեամբ ջնքմա-

գին շնորհակալութիւն յայտնել Զեր քառամեայ առաջնորդական պաշտօնին համար, յորում փայլեցան Զեր Գերապատուութեան ընտիր ընտիր ձերբերն ու հանդամանքներ՝ անձնուիրութիւն առ ազգն և եկեղեցին, դործունէութիւն, վարչագիտութիւն, ուղղութիւն և որով Զեր պաշտօնավարութեան սկիզբէն ցվերջ վայելեցիք Գաւառիս ազգային պաշտօնական մարմնոց և ամէն դասակարգի ողջամիտ ժողովրդեան ռէնն ու համակրանք և նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ ամենեցուն և մանաւանդ Հայ ազգին ընդհանրապէս և գաղթականութեանս մասնաւորապէս փառք ու պարծանք հոյակապ անձնաւորութեանց, յաջողեցաք ի գլուխ հանել մեծ ու կարեւոր դործեր՝ վճարումն գաւառական սնտուկի մեծագումար պարտուց, յաւելումն կարեւոր կալուածոց, նորոգութիւն Ս. Եկեղեցւոյ և այլոց, նպաստաւոր լուծումն բաղմամեայ կնճռոտ խնդրոց և այլն: Նոյնպէս գոհունակութեան արժանի է Զեր Գերապատուութեան արդիւնաւետ ջանքն ու խնամք, ի մասին բարեօք վիճակի մը հասցնելու ազգային բոլոր հաստատութիւններն և արագ ու օրինաւոր լուծում տալու առաջնորդարանական ամեն կարգի խնդրոց ու դործոց, ինեւով հայր որբին և պաշտպան աղքատին:

Սրբազան Տէր, Զեր Գերապատուութեան յեղիպտոս թողած յիշատակն անջինջ է ուրեմն և մենք բարեբաղդ պիտի համարինք զմեզ, եթէ հաճիք անպակաս ընել ի մէջ Զեր հայրական օրհնութիւնն:

Անստժանօք համբուրելով զաջ Զեր Սրբանուէր և խորին յարգանաց բուռն զգացմամբ:

Մնամք խոնարհ և հնազանդ որդիք
(Սորաբերութիւն + Գաւառ. Բնդ. Ժողովոց անդամոց)

Այնուհետև Գաւառական Ժողովն նոր առաջնորդի ընտրութեան կ'ձեռնարկէ՝ աւելորդ համարելով Պատրիարքական փոխանորդի անուանման տնօրէնութիւնն զոր ըրած է Ազգ. Պատրիարքարանն յանձին Գեր. Նար-Պէյ Սրբազանի, և կ'ընտրէ Արժ. Տ. Իւթիւճեան Ծ. վարդապետն: Յուսալի է որ նորընտիր Առաջնորդն ընդունի այդ կարեւոր պաշտօնն և իր նախորդին սկսած բարեօրոգումներն շարունակէ յօգուտ և յառաջդ իմութիւն մեր եզրպտարնակ ազգայնոց:

ԹՂԹԱԿՏՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլս, 20 Փետր. 1891

Բարեկամ, Այս ինչ պաղ է: Սառնարանէն նոր ելանք: Այս տարի ինչ հովեր վիշեցին, ինչ ձիւներ բերաւ ձմեռը մեր գըլ-խուն. ինչպէս ամեն մարմին ու սիրտ սառեցուց. ինչ տագնապ, ինչ տառապանք կրեց մանաւանդ չքաւորը: Քիչ մ'էս վայտ պիտի կտրէինք, վասն զի անպատրաստ էինք վերահաս փաթեր-ցրտին և ամրոպին: Մեր ձմերնային պաշարը, ածուխ, փայտ, հագուստ, շատ կարճ էր. մեր գլխուն պէս շատ թեթեւ էին մեր հանդերձները. չարժական, անպատ էին, փշուղեղ նման, մեր տուններն, որոց ապակեայ անհամար պատուհաններն սոսկալի զգրդմամբ կ'ձայնակցէին բռնաշունչ փոթորիկներուն, մեղ լե-ղապատառ ընելով, և անթիւ ծակերէն հողմունք կ'սուլէին այն-պէս որ կարծես թէ ալէկոծ ովկէանու վրայ կ'նաւարկէինք: Այլ նմանէինք ամառուան զգեստներով դէպ ի բեեռ դիմող ուղե-ւորներու, կամ կիսամերկ կանանց՝ որ Ալպեան սառերուն վրայ պար բռնելու կ'երթան: Անշուշտ հեռատեսութիւնը լաւ բան է. բայց ո՞վ կրնար գուշակել ձմեռ մ'որ այս կողմերը հաղւադէպ է: Որո՞ւ մտքէ կ'անցնէր որ սիպէրիական սառնամանիքը մեղ պի-տի պաշարէին, բեեռային չրջանակն պիտի ընդլայնէր դէպ ի հարաւ և մեղ յանկարծակի բռնելով պիտի օրերով պահէր սառնայոյզ ականատի մը մէջ՝ ուր ստէպ սնունդն ալ կ'պակ-սէր: Բայց ամուր պատսպարան, մուշտակ, կրակ, շոգ ի պիտի զօ-րէին պաշտպանել մարդիկն տարօրէն սառնաշունչ հովի մը դէմ: Իմ կարծեօք՝ և ոչ Թէոֆոս վարդապետին կրակ ու բոց քարոզները պիտի կարենային մեղ տոչորոզ սառնամանիքը հալեցնել: Երկինք ալէծուփ քօղ մը, ցամաքն սպիտակ սաւան մը և ծովը մուշապատ պատմուճան մը հագեր էին: Պահ մ'ո-մանք կարծեցին թէ արևուն ճառագայթներն ի սպառ պիտի մարէին և Ժ. Վէրնի գուշակութիւնը պիտի կատարուէր, մարդ-կութիւնն երկրադնտիս վերին ու միջին գօտիներէն դէպ ի հասարակած պիտի դիմէր թաքնալու, քիչ մ'արև տեսնելու համար . . . :

Եւ միթէ կարելի էր գրիչ բռնել ցրտահար մատերով եւ գրել քեզ, բարեկամ, ինչպէս որ կ'իսնդրէիր: Եւ ինչ գրել, քանի որ սլաղարանի մէջ ընկած գլորած էր ամեն ինչ, ժողով եւ ժողովական, խորհուրդ եւ խորհրդական, ինչպէս նաեւ անոնց եռանդն որով ազգային գործերը արդիւնաւոր ուղղութիւն մը պիտի ստանային: Անտարակոյս շատ հանրօգուտ ծրագրեր, շատ օգտաւէտ տնօրէնութիւններ ի գործ պիտի դրուէին, ազգային տաեակալներն վարչային մեքենան, օրէնսդրական մեքենան շոգեպինդ յառաջ պիտի վարէին եթէ ձիւնն ու անձրեւը չմարէին կաթսային կրակն եւ միայն մութ հանելու չստիպէին: Իրաւ է որ այդ մութին մէջ կ'երևին մի քանի կայծեր, որ մեր ուշը կ'գրաւեն: Այս կայծերուն մէջ ամենէ շողունը պիտի լինի Ամեն Ս. Պատրիարքի վանական ու առաջնորդական օրէնսդրութիւն՝ որ պիտի ենթարկի Ազգ. ժողովին նկատողութեան, եթէ սա իր ամբողջութիւնը ծագատկէն առաջ գտնէ, ենթադրելով միանգամայն որ այդ ժողովն, ըստ նոր դրութեան, կրօնական խնդիրներու մէջ աւելի մեծ ձեռնհասութիւն ունի քան Ս. Պատրիարքը: Այս կ'երևին ուրիշ կայծիկներ, ինչպէս առաջնորդական մէկ երկու վիճակներու համար տեղապահական անուանումներ, մի քանի առաջնորդներու հաստատութիւններ, Իշխիւրի, Տրապիզոնի եւ Գահիրէի, մի քանի հաշուական խնդիրներ եւ էրիկ կնկան դատեր: Բայց յուսալի է որ ուրիշ կարեւոր հարցեր պատող սառը պիտի կտորի, որ ժողովները պիտի թոթուեն իրենց գլխուն վրայ ղղղած ձիւնը եւ պիտի սկսին տաքնալ շարժելով. դարնանամուտին հետ ալ պիտի ծլին ծաղկին ազգային այլ եւ այլ հիմնարկութիւններն եւ ժողովրդեան սառնութեան պիտի յաջորդէ ամառնային ջերմութիւն: Արդէն բարեկենդանը գլուխներն ու սիրտերը սկսած է քիչ մը տաքցնել եւ ձմեռնային սրսիւքը մոռցնել: Արդէն կրթական ընկերութիւնները կ'պարտաստուին պարահանդէսներ կազմել եւ իրենց գանձային ցամքած վիճակին կենդանութիւն տալ, արդէն շատ մարդիկ եւ կանայք կ'քակեն իրենց քսակներն որպէս զի արդ ուղարդի համար ոսկիներ թափեն եւ ցրտէն ընդարմացած անդամներու շարժում տան:

Ուրեմն կ'տեսնես, բարեկամ, որ մարդիկ կ'փութան չուտով մոռնալ ոչ միայն բնական փոթորիկներ այլ եւ բարոյական աղէտներ, այս է մարդկային ճակատագիրը, պարելով դիմել ի գերեզման: Փառք տալու է գոնէ որ արեւափայլ երկին ի վերջէ

մեզի կ'ժպտի. դո՛ւ լինելու է դո՛ւնէ որ չենք ապրիր աշխարհներ
ո՛ւր տարին տասն երկու ամիս սառնամանիք կ'տիրեն, ուր ար-
ջեր ու գայլեր մարդկային որսեր կ'փնտռեն . . . : Բայց եթէ
գայլն ու արջն անհաշտ թշնամիներ են, միթէ չ'լա՞ն այնպիսի
կենդանիներ որ կրնան իմաստութեան, հեռատեսութեան և
այլ նշանաւոր յատկութեանց իբրև օրինակներ մեզ հրահան-
դել: Երբ մարդիկ լռելու սովալուն կենդանիները կ'խօսին,
մինչև իսկ կ'գրեն, ըստ ասութեան Պ. Օրէլիէն Շօլի, որու մի
կենդանաբանական ուշադրաւ գրուած էն, թոյլ տուր ինձ, քիչ մը
բան քաղել և ի մօտուստ զրկել:

ՇԱՀՆՈՒՐ

22 Փետր.

Բարեկամ, Գրտես արդէն, Պ. Օ. Շօլ շատ փայլուն և սրամիտ
հրապարակագիր մ'է: Իր հատու գրչին տակ ամենէ ապաշնորհ
խնդիրն շողչողուն կայծեր կ'արձակէ, մերթ ծիծաղ, մերթ զար-
մանք կ'ալատճառէ, և միշտ դաս մը կ'ընծայէ, Պ. Օ. Շօլ այս ան-
գամ կարգ մը կենդանիներ կ'ներբողէ: Հետաքրքրաշարժ է իր
ներբողը:

«Կար ժամանակ մը, կ'ըսէ, երբ անասունները կ'խօսէին, այ-
սօր կ'գրեն: Օրական արդի թերթերն կ'վկայեն խօսքիս: Աւանդ-
ութեամբ կ'պատմուի թէ կենդանիները զուրկ չ'էին խօսելու
ձիրքէն, սկսելով Դրախտի օձէն մինչև Բաղամուռ էջը: Ոչ ոք բո-
ղոքած է երբ հին առակախօսներ լեզու առին կենդանիներու,
վասն զի իրօք կենդանիներն երբեմն խօսած են: Անցածներս՝
միաբանութեան անգամ մը յանդգնեցաւ բանախօսութիւն մը
ընել կենդանեաց հոգեւոյն վրայ: Ի՛նչ աղւոր նիւթ:

Ժաքօլիօ՝ որ տեսած է ի ժավա, ի Սէյլան և այլուր ազատ
փիղեր, կ'պնդէ թէ ասոնք կ'միանան երբ արևը կ'ծագի, և կա-
նոնաւոր արարողութեամբ գերագոյն էակի մ'օրհնեցողներ կը
ուղղեն: Փիղերը կրօն մ'ունին: Շուէտացի Բալմօլիէրն բանաս-
տեղծը կ'հաստատէ թէ՝ Դօնոսի մի անտառին մէջ, ներկայ
գտնուած է կենդանեաց ժողովի մը:

— Իմ անասուն երբայրներս, ըսաւ կով մը, քան մեզ աւե-
լի անգութ, աւելի արիւնարբու կենդանին, մարդը, կ'յաւակնի
ըսել որ ամեն ինչ մեզի հետ ի կորուստ կ'մատնուի, մինչդեռ
ինք իր մահէն ետքն ալ կ'ապրի: Ես յօժարակամ կ'հաւատամ

այդ բանին, վասն զի շատ անիրաւ բան մը պիտի լինէր եթէ արարչութեան այդ բռնակալն իր չարագործութեանց համար ուրիշ աշխարհի մը մէջ չպատժուէր: Իսկ երբ մարդիկ իրենց պատուարեր բազդատուութիւն մը ընել ուզեն, անոր եզրները մեր մէջ կ'փնտռեն. իրենց բերնով կ'դատապարտուին, կ'ըստիպուին հռչակել իրենց տէրերը: Ֆէնէլօնի կ'տան Գաբրիէլէ հարապ մականունը. Պօսիւէի՝ Մօն արձիւն: Ռիշար թագաւորին՝ Կաթալոն, անարատ օրիորդ մը կ'անուանեն աղանձի. կաթոռքին սիրողները՝ երկու Կաթալոններ:

Մեղու. — Մեր ընկերութեան կազմութենէ լաւագոյնը չ'կայ. ժողովուրդն, գործաւոր մեղուն, ազդին կենսատու ոյժն է: Մեր բնակարանի ճարտարապետութիւնը սքանչելի է, զիտենք ինչ է տնտեսութիւն և հեռատեսութիւն: Մարդկային ազգէն շատ բարձր ենք . . . :

Մըքլեւ. — Ամեն մէկն իր որոշ պաշտօնն ունի մեր հրաշալի հասարակապետութեանց մէջ, ազատ և խղճի մտօք կ'կատարէ զայն: Մարդ վեց հազար տարի անցուց մինչև որ չէնք չինել սորվեցաւ: Մի անգամ քննեցէք մեր ստորերկրեայ բնակարանները, որ դատիկոններու բաժնուած են, յատուկ սրահիկներ, սենեակներ, նրբագաւիթներ, քառուղիներ ունին և կեդրոնական սրահ մը սիւներու վրայ: Երբ յանկարծ վտանգ մը սպառնայ մեզ, մեր ուսերուն վրայ կ'առնենք մեր հաւկիթները, մեր թրթուրներն, մեր ծերունիներն և ուրիշ տեղ կ'փոխադրենք. . . :

Թաւալ. — Ես իրաւագիտութեան աստիճանաւոր եմ, բայց դատաւարութիւն չեմ ըներ, վասն զի մեր մէջ արդարութիւնն ինքնին կ'մատուցուի և արեւէն կ'լուսաւորուի դատարանին խիղճը:

Սիւալ. — Իրաւ է որ տաս հազար ֆրանք կ'վճարուի մի զիւլերուան համար այն դուսաններուն որ մեզի պէս կ'երգեն. մեզք ստակին:

Միքլեւալ. — Ստէպ կ'յիշատակեն մարդիկ Գուգ նաւապետը, Գոլոմպուը, Լիվինկստօնը՝ իբրեւ քաջ ուղեւորներ, բայց ինձի չափ ճամբորդած և ամեն բան վերէն տեսած են:

Կապիլ. — Կան կապիկներ որ աւելի տգեղ են քան մարդիկը, կան նաև մարդիկ որ աւելի տգեղ են քան կապիկները: Մարդ բնական մուշտակի տեղը լեցնելու համար ծիծաղելի ձեւով հագուստներ կ'չինէ: Մարդ մեքենաներու շնորհիւ զլուխ կ'հանէ ինչ որ մենք կ'կատարենք առանց գործիքի: Մարդ այլ

և այլ ճայներու բաղադրութեամբ լեզու մը կազմեց, բայց ադ-
րեզուն մօտաւորագոյն երկիրներու մէջ նոյնը չէ: Գոնէ կապիկ-
ներն լեզուական միութիւն ունին, աշխարհիս ամեն կապիկնե-
րը կրնան գիրար հասկնալ: Եթէ մարդ հոգի մ'ունի, իր նմա-
նը, կապիկն ալ, ունի:

Կռք. — Ձէ կարելի ըսել, որ մենք ընկերութեան թշնամի-
ներն ենք. մեր զիւղերը կրնան իշրե օրինակ ծառայել Ֆալ-
սաբերէ մը: Մէն մի ընտանիք իր յատուկ բնակարանն ունի:
Կատարեալ է միաբանութիւնը մեր գաղթականութեան մէջ.
գողութիւն, չնութիւն, սպանութիւն անծանօթ բաներ են
մեր մէջ: Եթէ մենք հոգի չունինք, Հոլանտացիք ալ չունին:

Կէր. — Մենք աշխարհի շրջանը կ'ընենք քառասուն եօթն
օրուան մէջ, և մարդ կ'իստատովանի որ առ նուազն ութսուն օր
պէտք է իրեն համար:

Առք. — Եթէ մարդ կենդանեաց թագաւորն էր, իմ թա-
գաւորս անշուշտ չառ պիտի վախնար իղմէ, վասն զի երբ զիս
կ'նշմարէ՝ չորս ոտքով խոյս կ'տայ:

Բար. — Օղային նաւերկութիւնը կ'փնտռէ մարդ. ես վա-
ղուց գտած եմ զայն:

Աքթ. — Միշտ երկնից վրայ կ'իսօսի մարդ. ես հոն կ'ապ-
րիմ:

Ահա. — Կան ըմբիւններ և դեղագործներ, և մարդկային
կենաց միջիւնն է երեսուն վեց տարի: Ես հարիւր տարի կ'ապ-
րիմ առանց դեղագործներու:

Շերա. — Ես եմ որ կիները պերճօրէն կ'ղարդարեմ:

Կռք. — Նիստը կ'փակեմ: Իր անգթութիւնն անբասիր հա-
նելու համար է որ մարդս երեակայեց մեզ այս երկրի վրայ աք-
սորել, մինչդեռ ինք դէպ ի ամպերը պիտի ելնէ: Այս աշխար-
հիս մէջ լոկ բռնութեամբ իր գերազանցութիւնը հաստատելով
ինքն իրեն գերիշխանութիւն մը ստեղծեց ուրիշ աշխարհի մը
մէջ՝ որու մասին մեզի չափ ազէտ է: Այս ճշմարիտ է որ մարդ
չէ կարող ապրիլ առանց կենդանիներու, մինչդեռ կենդանի-
ները առանց մարդու չառ դիւրութեամբ կրնան ապրիլ: »

Ահա, բարեկամ, պատկեր մ'որու մէջ մարդ բաւական ու
շրմեղի դեր մը կ'կատարէ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ԵՒ

ԻՐ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐԸ

Քաղաքիս կարևոր հիմնարկութեանց մին կ'համարուի Արեւելեան Ահմէթը, որ ասկից չորս տարի առաջ հաստատուած է մի քանի նշանաւոր հայ անձնաւորութեանց նախաձեռնութեամբ և օժանդակութեամբ, և ցայսօր կ'շարունակէ իր դոյութիւնը բաժանորդական դրութեամբ: Ունի բաւական թուով անդամակից ազգայիններ, որոց մի մասն երբեմն յոյն և անգլիական ակումբները կ'յաճախէին: Արդէն առիթ ունեցած ենք զրեւսոյն հաստատութեան նպատակին և օգուտներուն վրայ, ինչպէս նաև հրատարակել իր Կանոնադրը: Ա. Ակումբն էապէս մեծայնոց համար ընկերային յարաբերութեանց կեդրոն մ'է, ուր բաժանորդները կ'գումարուին կարգալու զանազան օրագիրներ և հանդէսներ և մերթ թողթի և զնդակի խաղերով զբօսնուի: Այս նպատակաւ քարափի վրայ վարձու բռնուած դեղեցիկ տան մը վերին դստիկոնները զտեղուած են վայելչապէս կա-հաւորեալ սենեակներու և սրահներու մէջ զնդախաղի, թըղթախաղի սեղաններ և ընթերցատունն՝ ուր կ'գտնուին հայերէն կարևոր թերթեր, բոլոր տեղական լրագիրները, անգլիարէն Դայօն, Դէյլէ Դէյլէրաֆ, Բըյլէ օֆ Բէնէն, Ֆրանսերէն՝ Լը Դառ, Ֆէ-հարօ, Էսօ րը Բարէ, Ռըվէ-րե Դէօ Մօնո, Լը Մօնո Իլլէստրէ, Ռը-վէ-Սէնթ-Ֆէլիքս Լէֆէրէր, Լ. Ռըվէ-Պէօ, Լէռ Անալը ևն, նոյնպէս Մայրաքաղքի հայերէն և օտար մի քանի թերթեր: Սոյն հաստատութիւնն ունի նաև շքասեղան, և կ'մատակարարուի սուրճ և զանազան անուշեղէն և ընտիր ըմպելիներ: Բաց է այն առաւօտէն մինչև կէս գիշեր, և յատուկ սպասաւորներ հոգ կը տանին ներքին մաքրութեան և անդամներու պիտոյից կ'սպասաւորեն:

Ա. Ակումբն տարեկան 500 սակույ չափ ելուամուտ ունի, որ կ'դոյանայ անդամակիցներու բաժանորդագրութեամբ. իսկ տնտեսական և այլ յարաբերական գործերը կ'անօրինուին ի

ձեռն Տնօրէն Խորհրդոյ մ'որ միանգամայն Ակմբին բարեկարգութեան ու յառաջդիմութեան, անդամակիցներու ընդունելութեան և դիւրութեան հոգը ստանձնած է: Ա. Ակմբին իրենէ անտի ոչ միայն զարգացման այլ և կանոնաւոր ուղղութեան և յարատեւութեան ոյժ տուած են հետզհետէ կազմուած Տնօրէն Խորհուրդներն և մասնաւորապէս Այտընի Վիլայէդի ընդհ. դատախազ՝ Վսեմ. Տիրան էֆ. Աշնան, որ արդարեւ գովելի է իր այս ջանասէր աջակցութեան համար:

Ներկայ շրջանի Տնօրէն Խորհրդոյ անդամներն են,

Վսեմ. Տիրան էֆէնտի Աշնան	Արէնադէր
Մեծ. Մերկեր » Մերկերեան	Արենադէր
» Կարապետ » Յակոբեան	
» Միսաք » Մօրուքեան	Գանձադէր
» Երուանդ » Պալդազարեան,	Խորհրդակէց
	անդամ

* * *

Ա. Ակումբն՝ իր հաստատութենէ ի վեր՝ գրեթէ ամեն տարի բարեկենդանի առթիւ՝ լոկ մի պարահանդէս տալու սովոր էր, ըստ օրինակի օտար ակումբներու: Սակայն այս տարի Տնօրէն Խորհուրդը արժան դատած էր որովհետ բարեկենդանի վերջին շաբաթներն ընտանեկան երեկոյթներ կազմելու և պարդու վայելուչ զուարճութեանց կեդրոն մ'ընելու Ակմբին սրահներն այն ամեն անդամակից աղջայնոց համար որ կ'իտալաքէին մասնակցիլ իրենց ընտանեօք սոյն գումարումներուն: Տնօրէն Խորհրդոյ սոյն նոր կարգադրութիւնը սիրալիւր ընդունելութիւն մը գտաւ և վաւաքելի արդիւնք յառաջ բերաւ: Անցեալ ամսոյ Ծին առաջին ընտանեկան երեկոյթն սկսելով՝ շաբաթը մի անգամ, մինչև ներկայ ամսոյս 24ին շարունակուեցաւ անդուլ եռանդով, և վերջինն՝ դիմակաւոր և անդիմակ, գեղեցիկ պարահանդէսի մը նկարագիրն ունեցաւ:

Տ. Խորհուրդն արդէն Կարգադիր Մասնախմբի մը ձեռք կարեւոր պատրաստութիւններն ըրած էր՝ արուելիք հանդէսներու բարեկարգութեան, սրահներու վայելուչ զարդարման և լուսաւորութեան, մեծարանաց ընձեռման, ինչպէս նաև հանդիսականաց ընդունելութեան և հանգստութեան համար: Ի

չնորհս սոյն կարգադրութեանց՝ ընտանեկան երեկոյթներն, որ հինգ անգամ տեղի ունեցան, չատ ընտիր, վայելուչ և խանդա-
գին երևոյթ մ'ունէին: Եթէ ոչ արհեստական լուսոյ առատու-
թիւն, ծաղիկներու փունջեր, զարդարանքի ճոխութիւն, երա-
ժշտական արտակարգ բոմբիւն և գոհարներու ակնախափող շո-
ղերն, դէթ պարզ, համեստ, այլ ճաշակաւոր արդու զարդ, ագնիւ
և քաղաքավարական շարժումներ, մտերմական խօսակցութիւն-
ներ, խնդագին դէմքեր, վառվռուն աչքեր և իմաստասլից ակ-
նարկներ սոյն ընտանեկան երեկոյթներուն նորանշան փայլ մը
կ'տային և ամենէ վեհերոտ և զգուշաւոր բնաւորութեանց կը
զգայնէին որ չեն շարժիր օտարոտի շրջանի մը մէջ, այլ արդէն
ազգականութեան, բարեկամութեան և մտերմական յարաբե-
րութեանց կապերով իրարու ծանօթ հանդիսականներու մէջ
կ'գտնուին, այնպէս որ կարող են ազատօրէն վայելել այն քաղ-
ցըր գրօսանքն զոր Ս. Սկումբը կ'ընծայէր անխտիր ամենուն,
քաջ գիտնալով որ հանդէսներու մէջ անգամ անկեղծութիւնն
ու վայելուչ ազատութիւն մը նոր գրգիռ մը կ'տան զրօսանաց
և հանդիսականաց՝ աշխոյժ և կենդանութիւն: Այսպէս հան-
դէսներու ոգևորութեան այդ պայմաններն, զերծ ամեն կապ-
կային ծեծեքուճումներէ և պչրասիրական միտումներէ, աւելի ևս
զգալի կ'լինէին, խնդութեան եռանդն աւելի ևս կ'բորբոքէր
երբ պարու շրջաններն ու ձևերն, ի ձայն երաժշտութեան, կը
կազմուէին. թէև փոքր ինչ անձուկ էր կաքաւի միջավայրը այլ
անշիտ և անխառն կ'չարունակուէին, ընդ հսկողութեամբ
Արագաղիի Մասնախմբին, պարակիցներու խաղերն և սրտագին
շորժումները: Իսկ այն հանդիսականներն որ պարին անմասն կը
մնային՝ իրենց ճաշակին կամ հասակին անյարմար գտնելով
զայն, և այնպիսիներ որ իրենց բաղդն կամ ճարտարութիւնն
ուրիշ խաղի մէջ ալ փորձել կ'փափաքէին, դիտելով հաճոյք
կ'զգային կամ յատուկ սեռականներու մէջ սարգուած թղթա-
խաղի ու գնդախաղի սեղաններու շուրջը կ'բոլորուէին: Հաւա-
նական է որ շատեր աւելի լաւորութիւի կ'գտնէին այլալուծիւն-
ներ որ սրտերու և ոտից տրոփումները կ'պատճառեն քան թէ
մտքի և քսակներու յուզումքն որ ոսկիներու քմածին սաճում-
ներէ կ'ծագին, յուզումնք՝ որ անշուշտ չէին կրնար մեղմիլ օշա-
րակի և անուշեղէնի առատ մեծարանքով, թէև կարծես մերթ-
բաղդին անխնայ այս կամ այն կողմը կ'դառնար երբ պարի սը-
րահէն դէպ ի վեր խաղի սրահը կ'թռէին պարուհիներ և զը-

Թալի ակնարկ մը կ'ենտէին այն անձերու վրայ որ կ'սիրեն Թղթի քան պարի խաղերը:

Բայց Ա. Ակմբի վերջի պարահանդէսը զերազանցեց իր ամեն երեկոյթները ոչ միայն զուարթութեան և ոգևորութեան արտայայտութեամբ այլ և արդուզարդուց և զոհարէղէներու ցոլացմամբ, այնքան որ երբեմն կ'նսեմացնէր բնական շողեր: Աւելի դաշն ու վառվառն հնչիւններ ու շեշտեր կ'հանէր երաժշտական խումբն այն գիշեր, աւելի լոյս և խինդ կ'արձակէին աչերն ու ճակատներն, աւելի աշխոյժ ու թեթև էին չարժումներն պարորդներու մէջ, աւելի փոյթ ու եռանդ կ'ցուցնէր Կարգադիր Մասնախումբն բարեկարգութիւնն անվթար պահելու: Նա մանաւանդ Ամերիկեան հիւպատոսարանի առաջին թարգման՝ Ռուբէն Էֆ. Աղազարեան, որու յանձնուած էր Ա. Ակմբի երեկոյթներու և պարահանդէսի կարգադրութեան պաշտօնն, կ'բազմապատկուէր և ոչ ինչ չէր խնայէր հանդիսին փայլութիւնը պահպանելու և բոլոր հանդիսականները գոհ ընելու:

Ա. Ակմբի երեկոյթներուն և պարահանդիսին մասնակից գտնուող հանդիսականներն կրնան պարծիլ որ, ի շնորհս Տնօրէն Խորհրդոյ այս նոր և հոգասէր կարգադրութեան, շատ ախորժելի և զբօսալի ժամեր անցուցին այս բարեկենդանին առթիւ, և միանգամայն խոստովանիլ որ Տնօրէն Խորհուրդն սրտագին շնորհակալութեան արժանի է որ Ակմբին յարատեւութեան և պայծառութեան համար ամեն քանք և աշխատութիւն ի գործ կ'դնէ:

ԼՐԱՅԱՂ

Առաջնորդական վիճակէ՝ Աղգ. Պատրիարքարանն անհովիւ վիճակներուն առաջնորդներ ընտրել տալու կամ փոխանորդներ կարգելու որոշած կ'երևի:

Արդէն Տրապիզոնի նախորդ առաջնորդ, Գարեգին Սրբազանն, Գաւառական ժողովին կողմէ վերակոչուած է այդ պաշտօնին. Բալուի հրամայուած է նոր առաջնորդ ընտրել նախապէս զրկուած եռանուն ցուցակի

մը վրայ, թէեւ՝ ըստ Սահմանադրութեան, այդ ցուցակին կարեւորութիւնը շատ զգալի չէ այժմ, քանի որ Գաւառական ժողովներն ցուցակէն դուրս եկեղեցականներն ալ ընտրած են և իրաւունք ունին ընտրելու։ Բազէշի վիճակին ալ Տէրութեան Մագլաքեայ վարդապետն Պատրիարքական փոխանորդ կարգուած է, իսկ Վանայ՝ Այվազեան Զովսէփ վարդապետն որ պաշտօն ունի եղեր նոյն տեղւոյն ազգային գործերը Կէօքչի, և եթէ իզմիր վարած փոխանորդութենէ դատուի, տարակոյս չկայ որ Վանեցիք պարտին բարերազդ սեպէն ինքզինքնին որ այդպիսի փոխանորդի մը արժանի համարուած են Պատրիարքարանի կողմէ։ Երանի այն վարչութեան որ իր ձեռաց ներքեւ ունի սյնպինի վարդապետներն որ եթէ գործ ալ պակաս կ'ըլլան, և ժողովուրդն ազւոր խրատներով հրահանգել գիտեն։ Միայն ցաւալի է որ Զովսէփ վարդապետն հրաժարեր է այդ պաշտօնէն։ Բայց ա՛լ հրաժարականի օրերն անցան։ Ս. Պատրիարքի հրամանն է այս։

Կարևոր է նաև յիշատակել որ Եգիպտոսի առաջնորդ Իզմիրեան Սրբազանն, որու անյարմար կ'երևի Գահիրէի օդն, արդէն քանիցս հրաժարած և այս անգամ Պատրիարքարանն այցելու հովիւ կարգած էր Նայ-Պէյ Սրբազանն։ Բայց Գահիրէաբնակ ժողովրդեան ալ անյարմար երևելով թերևս Նայ-Պէյ Սրբազանն, նախ խնդրած են Կեդրոնէն որ անոր տեղ թաթարեան վարդապետը կարգեն, և ապա այս ողջումը փոխելով՝ Գեր. Իւթիւճեան վարդապետն առաջնորդ ընտրած են։

Ալթամար ալ վարդապետներու սով լինելով, թէև նշանաւոր վաղ մ'է և ցարդ շնորհով եկեղեցականներ հանելու պարտաւոր էր։ Ազգ. Պատրիարքարանէ խնդրած է կրօնաւորներ իր թեմերուն համար։ Ազգ. Պատրիարքարանն ալ այս առթիւն օգուտ քաղել ուզելով Կաթողիկոսէն խնդրած է վանուց հաշիւները, և այս պայմանաւ խոստացած իր խնդիրը կատարել։

Իսկ գալով Իզմիրի առաջնորդական խնդրոյն, վերջապէս Ասլանեան Ներսէս վարդապետն հաճեր է ետ առնել հրաժարական, և կ'ըսուի թէ առաջնորդական հրամանագրին կ'սպասէ որպէս զի ճամբայ ելնէ և պաշտօնին գլուխն անցնի։ Յուսալի է թէ նորընտիր Առաջնորդն՝ որու տրդաւրաւէր օգին կ'գովեն, Պատրիարքական փոխանորդին սերմանած երկպառակութեան որոմները ջնջելու յաջողի իրաւասիրութեամբ և օրինասիրութեամբ, որոց կարօտ է մի քանի տարիէ ի վեր ազգային գործերու ընթացքը։

Պարսնամոլութիւն. — Մայրաքաղաքի կրթական ընկերութիւններն՝ ըստ սովորութեան, կ'պատրաստուին պարահանդէսներու շնորհիւ իրենց դրամական վիճակը բարուրել։ Ներկայ ամսոյս վերջերն Ազգանուէր Հոյուհեաց և Միաց. Ընկերութեանց ի նպաստ պարահանգէսներ տեղի պիտի ունենան և յուսալի է որ արդիւնաւոր լինին ի շնորհս Յանձնախմբոյ որ կազմուած են այս նպատակաւ։

Բերայի Նարեկեան վարժարանն ինչպէս նաև Ս. Յարութիւն Եկեղեցին վերաշինելու յանձն առած են Ազնուաշուք Խատեան Եղբարք, որոց ազգասիրութիւնն և ուրիշ բարերարութիւններն արդէն քաջածանօթ են Ազգին։

Իզմիրի Ս. Մեօրոպեան գրադարանի ի նպաստ մանկական թատերախաղութիւնն մը ներկայացուելով ամսոյս 17ին նոյն վարժարանի մէջ,

ջանիւք հայկաբանութեան ուսուցիչ Պ. Ա. Տիգրիկեանի, գոհացուցիչ արգիւնք մը գոյացած է: Երանի՛ թէ այս արտաքին ցոյցերը դպրոցական ներքին ցաւալի կացութեան վրայ շրջուն քօղ մը ձգեւուն բնութիւնը չու- նենային:

Տ. Գ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յուշար

Նոր տարին նմանը քիչ տեսնուած ձիւներով և փոթօրիկ- ներով սկսաւ յԵւրոպայ, որու ոչ միայն հիւսիսային այլև հարա-ւային կողմերը ձիւնապատ անապատի մը տեսարանն ընծայեցին: Ծովեր, գետեր, լիճեր սառելով՝ չատ տեղ հաղորդակցութիւնն ընդհատեցաւ, քաղաքներ գրէթէ սովամահ և թշուառներ ան-գործ և անօթի սառնահար մեռնելու վիճակին հասան: Ի Զուի-ցերի տեղ տեղ ընդհանրապէս ուղիներ բանալու կ'ստիպուին թռչ-թատարի երթևեկութեան համար՝ այնքան լեռնաձև էին ձեան կոյտերը: Նմանօրինակ սառնութիւն մը կ'տիրէր գրեթէ քաղա-քական գործերու մէջ, և միայն նախորդ տարիներէ կախ մնա-ցած միջազգային խնդիրներ կարգադրելու փոյթ մը կ'տեսնու-էր դիւանազէտներու կողմէ՝ առանց վճռական յաջողութեան: Պահ մը Պէհրինկայի ծովու վէճն Անգլիոյ և Միաց-Նահանգաց մէջ սպառնական երևոյթ մը առաւ, բայց այժմ այդ վէճն իրա-ւախոհական կարգադրութեան ճամբուն մէջ կ'դտնուի: Միշտ նոյն տարտամ վիճակի մէջ է և Նոր Երկրի ու Պրանսայի մէջ վաղուց ծագած խնդիրն ձկնորսութեան մասին, ի շնորհս Անգ-լիոյ անտարբերութեան, որ թերևս տեղի տայ Նոր-Երկրի միաց-ման Ամերիկեան մեծ հասարակապետութեան հետ: Բորդուգալի և Անգլիոյ մէջ առժամեայ պայմանադրութեամբ մը դադրած կռիւն Մանիգա երկրի համար, զոր սոյն երկու տէրութիւն-ներն իրարու ձեռքէ յախշտակած են, նոր բանակցութեան նիւթ եղած է: Զմրան սառերն անդամ չեն կարող մարել Փը-րանսական եռանդն որով մերթ ընտրական, մերթ թատերա-կան և մերթ գաղթային գործերու համար կ'բորբոքի: Պրան-սայի ծերակոյտն որ 244 անդամէ կ'բաղկայնայ և երեք տարին

մի անգամ Յ|Յ մասամբ կ'նորոգուի, այս ամիս մասնական ընտրութեանց առթիւ նոր հարուած մը կ'տայ Յրանսայի միասնական կուսակցութեան որ օր օրէ կ'տկարանայ: Միասնական ընտրութեանց ատենակալ որոց մէջ է նաև Ժ. Ֆէրրի, որ հինգ վեց տարի լուռ ու հալածեալ մնալէ ետեւ, իբրեւ Գեֆֆէ և հակադերական, վերստին քաղաքական ասպարէզը կ'մտնէ: Միւս կողմէ Պ. Վ. Սարտուի Թեֆֆէ անուն տրաման որով ահակալութեան հերոսները խստիւ դատաքննած է, այնքան աղմուկ ու դժգոհութիւն գոգոնեց Բարիզի խուժանին մէջ որ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ արգիլել այդ տրամին ներկայացումն: Անուանի Լափիտրի կարօինալին յարուսն հանրավարական հիմնարկութեանց բաւական զայրոյթ պատճառեց Յրանսայի կղերական դասուն և յատկապէս երեսփոխան Ֆրէրէլ եպիսկոպոսին, որ կ'դատապարտէ կաթոլիկ եկեղեցւոյ այդ հաշտարար զիրքն հանրավարութեան առջև, իբրեւ անհամաձայն եկեղեցական սկզբանց և շահուց, թէև Ս. Պապն արդէն հաւանութիւն տուած է ազատամիտ Կարտինալին յայտարարութեանց: Գերմանիա տօնեց իր կայսեր ծննդեան երեսուն երկու ամեայ տարեդարձն, և նորածին կայսերական մանկան միբաութիւնն՝ որ երբեակ դաշնակցութեան յարատեւութեան եթէ ոչ իբրեւ զբաւական, գէթ իբրեւ յիշատակ կնքուած է Յովակիմ-Յրանց-Հիւմպերդ անուամբ, վերջին երկուքն կնքահայր լինելով: Գերմանիոյ գաղթային գործերն չփոթ կ'երթան, Էմին փաշա իբրեւ ըմբոստ պաշտօնէ ընկած, Վիլման հրամանատարն հիւանդ է: Աւստրիոյ և Ռուսիոյ մէջ յարաբերութեանց բարեփոխան նշան համարուեցաւ դոմաթառանգ՝ Յրանց-Ֆէրտինանտ իշխանին այցելութիւնն ի Բէրլինը և վայելած սիրալիր ընդունելութիւնը:

Փետրւար

Գերմանիոյ մտահոգութիւնն է միշտ Ֆրանսա, զոր շահելու համար Ուիլհէլմ կայսեր ի դործ դրած ամեն քաղաքավարական միջոցներն և իր մօր Ֆրէտէրիկ կայսրուհւոյն այցն ի Բարիզ փափաքելի արդիւնքը չեն ունենար: Արմատակաճ մեծ փոթորիկ կ'հանեն և կերպով մը կ'արգիլեն որ Ֆրանսայի պատկերհաններ մասնակցին Պէրլինի նկարահանողին: Ալգաս Լօրէնի զբաւումն այնպիսի վէրք մ'է Յրանսայի սրտին վրայ որ

ըստ երևոյթին արեամբ միայն կրնայ բուժիլ: Միապետականք, Պոնաքարդեանք և կղերականք ճարահատ՝ կ'միտին Հասարակետական կառավարութեան համակերպիլ, Ֆրէրէլ եպիսկոպոսին հակառակ՝ որ Հռոմ դիմած է զանգատներ ուղղելու առ Ս. Պապն: Անգլիա կ'պատրաստուի ընդհանուր ընտրութեանց, թէ և Բառնեյեան կնճիռն մեծ շփոթութիւն պատճառած է ազատական կուսակցութեան մէջ: Յեզիպոսս եղիպտական զորքերն ընդ հրամանատարութեամբ անգլիական սպայից նշանաւոր յաղթութիւն մը կ'տանին Օսման Տիկմանի դէմ, որ Սուաքիմի և Հունդուպի կ'սպառնար, և Թոքարը կ'առնուն, Օսման Տիկման իր տէրվիշներով դէպ ի Գասալա նահանջելով: Գանատայի երեսփոխանական ընտրութիւններն նպատաւոր ելք մը կ'ունենան Անգլիոյ համար, և առ այժմ կախ կը մնայ Միացեալ-Նահանգաց հետ Գանատայի սիացման խնդրոյն լուծումն: Իտալիա, իր նոր պաշտօնէութեան շնորհիւ, որու պետն է Ռուտինի մարքիզն, կ'յուսայ խնայողութիւններ ընել իր պինդորական և նաւային ծախուց մէջ: Նոր վարչապետին ծրագրին հիմն է խնայողութիւն, միշտ իր նախորդին քաղաքականութեան հետեւելու և երբեակ դաշնակցութեան հաւատարիմ մնալու տրամադրութեամբ:

ԾԱՂԻԿ ՄԱՆԿԱՆՑ

Շաբաթական հանդես

Դաստիարակութեան եւ կրթութեան

Սցն հանդէսը կ'հրատարակուի Եւրբաթ օրերն ընդ Տիօրէն—Խմբագրութեամբ Աճ. Աքքանազ Էֆէնտիի և ազգային անուանի գրողէաներու և ուսուցիչներու աշխատակցութեամբ: Կը պարունակէ Ա) երկրորդական վարժարանաց մէջ աւանդեալ լեզուի, գրական և գիտական դասերու շարք մը երեք կարգերու բաժնուած, այս է՝ ԴՊՐԵՒԻՆ ԷՆԼԵՆ, ԳԼԻՆ ԷՆԼԵՆ, ԲԵՐԵՆԵՆ ԷՆԼԵՆ: Բ) ծաղկաքաղ յօդուածներ ազգային և օտար լեզուէ: Գ) դասագրական քննադատութիւններ: Դ) կրթական, մանկավարժական, լեզուաբանական, գրական և գիտական յօդուածներ ու տեսութիւններ: Ե) ֆրանսերէն լեզուի վարժութեան համար ընտիր հատուածներ հանդերձ բացատրութեամբք և թարգմանութեամբք:

ԾԱՂ!! ՄԱՆԻՆԻ տարեգինն է 50 դահեկան: Բաժանորդ գրուիլ ուզող պարտի դիմիլ առ Տիօրէն — Խմբագրին ի Պէրպէրեան տպարան:

Խմբագիր—Տիօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ԾԱՂԻԿ ԼՐԱԳԻՐ

Ազգային, Քաղաքական և Գրական

Ծաղիկը կ'հրատարակուի շաբաթ օրերը: Կ'աղարուանակէ ազգային, քաղաքական, մատենադրական, երգիծական, քննադատական և յօդուածներ: Տարեգինն է Ծաղիկ Պօլսոյ համար 45 զրչ: Գաւառաց համար 30 զրչ: Օտար երկիրներու համար 12 թրանք: հատը 40 փարս:

Ծաղիկի Տնօրէն-Հրատարակիչն է ՅՈՎՆԱՆ ԷՖ. ՓԱԼԱՔԱՇՆ. ԵԱՆ, որու պէտք է դիմել այն թերթի վերաբերող ամեն գործի համար, Պօլիս, Էսկի Չապուիէ փողոց ՊէրՊէրեան ՆՇԱՆ ԷՖԷՆՏԻ Տպարանն, ուր կ'տպուի Ծաղիկն:

Զմիւռնիա բաժանորդ գրուիլ ուղղը կրնայ դիմել ի Մամուրեան տպարան և Ուսումն. Ընկերութեան, ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՅԱՆ ՏՈՒՆ:

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Գ. Է ՍԷԼՎԱՃԵԱՆ

Կ. Պօլիս, Մանմուտ-Փաշայի գլուխ բիւ 3

Ոսկի, արծաթ, նիքէլ, ժամացոյց, շղթայ, ապրանջան և:

Ով որ մի միայն 7 մէճիտ զրիէ այս վաճառատունն անյապաղ պիտի ստանայ Ոսկի, կոթէն լարուղ, խիտ սիրուն և ընտիր ժամացոյց մը, թէ արանց և թէ կանանց համար: Թղթատարի ծախքն վաճառատան կ'վերաբերի: Ժամացոյցի առևտուրով զբաղող վաճառականք ևս կրնան մեծապէս օգտիլ Սէլվաճեան վաճառատան գներէն:

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Արևելեան Մամլոյ տարեգրինն է Զմիւռնիոյ համար 3^{1/2}
արծաթ մէճիտիյէ, իսկ դուրսերու համար՝ 4:

Բաժանորդագրութիւնն տարեկան է, և Յունվարէ
կ'օկոխ: Ով որ տարուան ընթացքին մէջ բաժանորդ-
գրուի, արդէն հրատարակեալ ամսագրերը կ'ընդունի:

Աղդ, դասատուաց համար տանեցինն է 2^{1/2} մէճիտ:

Խմբագրութեանս վերաբերեալ ամեն նամակ, ձեռա-
գիր պէտք է ուղղել առ Խմբագիր-Տնօրէն Մ. Մամուր-
եան:

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բաժանորդ գրուիլ ուզողը կրնայ դիմել
ԶՄԻՒՆԻՒԱ առ Խմբագիր-Տնօրէնն.

Կ. ՊՕԼԻՍ Մեծ. Ն. Կ. Պէրպէրեան. Էսկէ Զապրէէ ճապարէ, 63.

ՏՐԱՊԻԶՈՆ » Գարուն Ս. Զելլինկերեան.

ԴԱՎՐԷԺ Աւագ Խան Աֆտանտիլեանց.

ՊԹԹՈՒՇԱՆ Արժ. Տ. Պօղոս Յակոբեան.

ՄԱՐՍԻԼԻՍ Մեծ. Ս. Միրզայեանց. M. S. Mirzayantz.

MARSEILLE.

ՄԱՆԶԷՍԹԷՐ Գեր. Ս. Վ. Պարոնեան.

ԿԱՐԻՆ Մեծ. Ա. Մատոյեան.

ԱՐԱԲԿԻՐ Մեծ. Վ. Ամատեան.

ՍԵՐԱՍՏԻՍ Մեծ. Ա. Զամանեան.

ԱՄԱՍԻԱ Մեծ. Յ. Սէլէնեան.